

LIVITIKASI Sa Vinabakala

Sa Buka Livitikasi sina guguadi sari na tinarae te Zihova, sa Tamasa tadi na tinoni Izireli saripu tozi lani Sa koe Mosese. Sa pozapoza papakana sa buka hie si Livitikasi. Gua meke ta pozae Livitikasi sa buka hie, sina koasa buka hie si ta tozi vurae pa korapana sari na guguadi sari na tinarae meke sari na tinavete arilaedi sapu ta garunu ni rina hiama pude taveti. Gilania gita sapu sari na hiama hire si na tie Izireli meke vura maedi pa butubutu Livae. Ke sa pozapoza papakana sapu ta poza nia sa buka hie si poza luli koasa pozana sa butubutu Livae.

Koasa buka tugo hie si ta kubere sari na tinarae guguadi sari na hahanana vinahesi, pude kaqu via na loketona bonidi sari na tie hire pa dinono te Tamasa, meke gua tugo sari na vinahesi nomanomadi koari na totošo arilaedi. Tozi vura nia tugo sa buka hie, guguadi sari na kurukuru sapu lopu kaqu pada pude ta hena, meke gua tugo sari na kinopudi sari na habahuala, meke sari na pepeso sapu kopu ni rina tie Izireli. Sari na tinarae hire si valani Tamasa koari na tie soti tanisa sina tataru holani Sa, pude kaqu toa nia rini si keke tinoa via meke tata mae koa Sa.

Sa guguana sa zinama “Hopena” si tava bakala valeana koasa buka hie. Hoke madi sari na hiama pa totošo taveti rini sari na tinavete sapu tozini e Zihova. Kaiqa tinitonana sapu tozi e Zihova pude taveti si votikaedi hola koari na tie pu koa pa vari likohaedi.

Kaiqa tinitonana pu ta garunu ni rina tie meke taveti rini pude kopu nia sa tinoa nono na gilae pa kenuna e Zihova. Kaiqa tinavete pu tozi Sa sina guguadi rina pepeso, sina Nana e Zihova sari doduru likakalae. Kaiqa tinavete si ta

garunu ni rini, sina vina vukivukihi pude tava madi pude na vinulasadi rina sinea tadirini. Kaiqa tinavete pule sapu garunu ni Sa pude taveti rini si na vina lavatana sa pozana e Zihova ululuna. Ke sa ginarunu sapu kaqu votikaedi si arini koari na votiki tie, si pude va gilani gita sa tinoa madina sapu ta hivae koa gita pude soto va nabu si gita koasa Tamasa Hopena.

Tata pa vina betona sa buka hie, si tozi nia e Zihova se Mosese sa sira_{na} gua pude kaqu va tabea rini si Asa, meke kaqu manani Sa. Ba tozi nia tugo Sa se Mosese sapu be guana hakohako nia rini pude va tabea si Asa, si kaqu va kilasi Sa si arini. Kaqu tavetia Sa sapu gua asa sina ele koa nana sa vina tatara pa varikorapadi rini meke Zihova. Kekenu si tavetia Sa sa vina tatara niirana koe Ebarahami, meke kamahire si tavetia Sa sa vinariva egoi koe Mosese meke koari na tie sapu tura_{na} vurani Sa pa Izipi. Soku sari na zinama na vivinei koasa Buka hie si ta zamae tugo pa Kinubekubere Hope Vaqura. Keke zinama sapu ta gilana va leana koari soku tie si koa pa Hinia 19 vesi 18 Asa sa zinama sapu hoke zamazama nia e Zisu soku toso. Meke guahe sa zinama asa, “Mamu tataru nia sa tura_{na}amu, gua sapu tataru pule nigo si goi, sina arau se Zihova.” Sa buka hie tugo si boka tokani gita pude tumae nia sa vina tumatumae te Tamasa koasa Leta koari na Tie Hiburu koasa Kinubekubere Hope Vaqura.

Sa beka kote balabala guni ni gamu sari na tinarae tadi na tie Livae pa rane niinoroi? Soku hola sari na tinarae hire si garo meke pada koari na tie Izireli pukerane. Ba pa rane niinoroi si kaqu tiro viliviliti valeani gita meke dogori sapu nasa sari na binalabala arilaedi si koa koari na tinarae hire. Keke vinakalalasa si guahe: sari na tinarae pa guguadi rina dia pepeso si va dogoro ni gita sapu sari doduru pepeso si te Tamasa meke arilaedi hola meke kaqu

ta kopue valeana si arini. Keke vinakalalasa pule si guahe: sari na tinaraedi sari na vinukivukihi si va dogoro nia sapu sari na tie Izireli si ta hivae pude via na madidi pa dinono te Tamasa. Kaqu kekenono gua tugo si gita pa nada tinoa pa dinono te Tamasa. Be guana lopu tonoto sari nada tinoa, si kaqu tata mae koe Tamasa, meke tepa ia sa tinaleosaedi rina nada sinea. Pude gita si kaqu koa madi si gita, sina Tamasa si hopena meke madina. (Hinia 19:2)

Sari na Nati Pinaqapaqahana sa Buka

Sari na hopehopeke tinarae pa vina vukivukihi. Hinia 1:1 kamo hinia 7:38

Sa hahanana vina madidi sari na hiamā. Hinia 8:1-36

Sa vinukivukihi kekenu tanisa nati hiamā kenukenuē. Hinia 9:1-24

Mate sari karua tuna e Eroni sa nati hiamā kenukenuē. Hinia 10:1-20

Sari na likakalae viadi meke bonidi pa dinogodogorae te Tamasa. Hinia 11:1 kamo hinia 15:33

Na Rane Tinaleosae na Vinulasadi rina sinea tadi na tinoni te Tamasa. Hinia 16:1-34

Sari na tinarae pa tinoa tonoto tadi na tie Izireli. Hinia 17:1 kamo hinia 20:27

Sari na tinarae tadi na hiamā. Hinia 21:1 kamo hinia 22:33

Sari na rane na totošo madidi. Hinia 23:1-44

Kaiqa tinaraena sa Ipi Hopena. Hinia 24:1-9

Sari na tinaraena be keke tie si zama va kaleania sa pozana e Zihova. Hinia 24:10-23

Sa tinaraena sa Vuaheni Rane Sabati meke sa Vuaheni Vina lima navulu. Hinia 25:1-55

Sari na minana meke na vina kilasa. Hinia 26:1-46

Sari na tinarae guguadi sari na vina tatara. Hinia 27:1-34

Vina Vukivukihi Uququ

¹ Titiohia e Zihova se Mosese, meke zama ia Sa pa Ipi Hopena te Zihova, meke valani Sa koasa sari na vinarilulidi ri na tinarae, ² pude kopuni ri na tinoni Izireli, tooso taveti rini sari na dia vina vukivukihi.

Pana paleke la nia sa tie si keke kurukuru name pude tana vina vukivukihi, si mani vizatia keke koari nana bulumakao, babe keke koari nana sipi, babe na qoti. ³ Be keke koari nana bulumakao si vala nia sa pude tana va uququ, si kaqu vala nia sa si keke bulumakao kokoreo sapu loke ari kiskasana pa tinina; kaqu la veko sa si asa pa sasadana sa ipi pa kenuna e Zihova, pude qetu nia e Zihova si asa. ⁴ Kaqu va opoa sa tie pa batuna sa kurukuru name sa limana, meke kaqu ta qetue si asa, guana vina vukivukihi pude vulasa pani sari nana sinea. ⁵ Sa bulumakao kokoreo si kaqu va matea sa vasina, meke sari na hiama tanisa butubutu te Eroni si kaqu paleke la nia sa ehara koe Zihova meke kaqu siburu la nia koari ka made kalikalina sa hope vina vukivukihiana sapu koa tata pa sasadana sa ipi. ⁶ Beto hoi si kaqu kapua sa sa kurukuru, meke tiqe magumagua, ⁷ meke kaqu vekoveko va tonoti ri na hiama sari na huda pa hope meke va katua sa nika. ⁸ Meke kaqu va hakei rini pa nika sari na minagumagu kurukuru, sa batu, meke sa deana. ⁹ Kaqu nuzapa va via ia sa korapana, meke sari na nenena, meke sa hiama si kaqu va uqu betoa sa vina vukivukihi pa hope. Na vina vukivukihi uququ si asa. Sa hibina sa vina vukivukihi hie si ta qetue koe Zihova.

¹⁰ Pana vala nia keke tie si keke nana sipi babe na qoti, si kaqu na kokoreo sapu loke ari kiskasana pa tinina si asa. ¹¹ Pa kali gede* koasa hope pa kenuna e Zihova si kaqu va matea sa si asa, meke kaqu siburu nia ri na hiama

---

* 1:11 Sa Ipi Hopena si tia la pa kali gasa rimata meke sa hope si pa kenuna sa sasadana sa ipi. Kali gede be tia la pa kali lodu rimata.

sa eharana koari ka made kalina sa hope. ¹² Sipu beto magumagua sa tie si asa, si kaqu va hakei sa hiama pa nika sari doduru kukurudi pu ele ta magudi, gua tugo sa batu meke sa deana. ¹³ Meke kaqu nuzapa va viaia sa korapana, meke sari na nenena, meke kaqu la va vukivukihi nia sa hiama koe Zihova, meke kaqu va uqu betoi sa sari doduru pa hope. Na vina vukivukihi uququ si asa meke sa hibina sa vina vukivukihi hie si ta qetue koe Zihova.

¹⁴ Be guana vala kurukuru tapuru si keke tie pude na nana vina vukivukihi va uququ si kaqu keke kukuva babe na baruku. ¹⁵ Kaqu paleke la nia sa hiama pa hope si asa, lilo ho dopasia sa ruana, meke sulua sa batuna pa hope. Meke sari na eharana si kaqu va totolo vura lani sa pa kalina sa hope. ¹⁶ Kaqu magu pania sa sa epepatana sapu koa pa ruana meke oki pania pa kali gasa rimata koasa hope, vasina koa sari na eba. ¹⁷ Kaqu taninia sa tatapuruna meke daku ravanina sa tinina, ba lopu daku dopasi sari na tatapuruna, beto meke tiqe va uququa pa hope. Na vina vukivukihi va uququ si asa, meke sa hibina sa vina vukivukihi hie si ta qetue koe Zihova.

2

Sari na Vinariponi Vina Uququ Huiti

¹ Pana vala vinariponi huiti^d koe Zihova si keke tie, kekenu si kaqu muzara va memehia sa sa huiti pude ta evanae na palava. Kaqu titisi vala nia oela olive meke taburu la nia sa oto huda humanā lea, ² meke kaqu paleke la nia si keke sinara lima sinina koari na hiama tanisa butubutu te Eroni, meke kaqu va uqui rini pa hope pude na vina gilagilana sapu ele ta vala beto si arini koe Zihova. Sa tivusuna sa vinariponi huiti hie si ta qetue koe Zihova. ³ Sa kukuruna sa vinariponi huiti koa holana si tadi na hiama,

tava hope hola si asa sina ta vagina koari na vinariponi ginani pu ta vala koe Zihova pa nika.

⁴ Be na bereti ta kinana pa keke motumotuana, si kaqu loke isitina si asa. Kaqu na palava ta muzara va memehena sapu ta henie oela olive, babe bisikiti manivisidi pu ta nuzapae oela olive si arini.

⁵ Be na vinariponi palava si ta kina koa keke peleta aeana labelabe, si kaqu ta tavete koasa palava memehena sapu henia oela olive si asa, meke loke isitina. ⁶ Mamu va umumia sa bereti asa, mamu zoropo nia oela pana vala nia goi sa vinariponi asa.

⁷ Be na bereti ta kinana koa keke vovoina bobolokuhae, sa vinariponi asa, si kaqu ta tavete pa palava memehena meke na oela olive si asa. ⁸ Mu paleke la nia sa vinariponi hie koe Zihova, mamu la vala nia koasa hiama, meke asa kaqu paleke la nia pa hope si asa. ⁹ Sa kukuruna si kaqu ta hena koasa hiama pude na vina balabalana sa vinariponi sapu ta vala beto koe Zihova, meke kaqu va uqua sa koasa hope. Sa hibina sa vinariponi ginani asa si ta qetue koe Zihova. ¹⁰ Sari na vinariponi bereti sapu koa hola si tadi na hiama, tava hope hola si arini, sina ele ta vagi koasa ginani sapu ta vala koe Zihova.

¹¹ Loke vinariponi palava sapu ta vala koe Zihova si kaqu ta henie isiti; namu loke isiti^d na zipale si kaqu heni nia gamu koasa ginani sapu kaqu vala nia gamu koe Zihova. ¹² Sa vinariponi tana vua kekenu sapu paketia gamu koari hopeke vuaheni si kaqu heni nia isiti na zipale, meke ta paleke la koe Zihova, ba lopu kaqu tava uqu si asa koasa hope pude humanā lea variva qetu koe Zihova. ¹³ Veko ni soloti sari doduru vinariponi huiti sina sa soloti si na vina gilagilana sa vinariva egoi pa vari korapamu goi meke sa Tamasa. ¹⁴ Totoso ta paleke la koe Zihova sari na huiti tana vua kekenu, si kaqu valani goi sari na kiko huiti

ta kinadi meke tava umumudi. ¹⁵ Mamu vala nia sa oela olive meke oto huda humanā lea koa Sa. Keke vinariponi huiti si asa. ¹⁶ Sa hiama si kaqu va uqua, kukuruna sa huiti asa, pu koa ia na oela meke na oto huda humanā lea, pude guana keke vina balabalana sa vinariponi huiti sapu ta vala koe Zihova.

3

Sa Vina Vukivukihi Hinenahena Binaere

¹ Be keke tie vala nia si keke nana bulumakao pude na vina vukivukihi hinenahena binaere, be kokoreo babe na mamaqota ba namu loke ari kiskisana si asa. ² Kaqu va opo nia limana sa tie sa batuna sa kurukuru meke va matea pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna Zihova. Meke sari na hiama pa butubutu te Eroni si kaqu siburu ni eharana sa vina vukivukihi koari ka made kalina sa hope. ³ Meke kaqu va uququ i rini sari doduru deana pa korapana sa vina vukivukihi koasa hope, ⁴ sari karua leleqatana meke sari na deana pu koa koarini, meke sa kukuruna sa bero sapu leanana hola. ⁵ Kaqu va uqu betoi ri na hiama pa hope sari doduru kukuru tini arini, meke va hake ulu lani koasa vina vukivukihi va uququ sapu koa pa hope*, meke sa hibina sa vinariponi ginani si qetu nia e Zihova.

⁶ Be hiva vala keke tie si keke sipi babe keke qoti pude na vina vukivukihi henahena binaere, be kokoreo ba be mamaqota si asa, ba kaqu loke ari kiskisana si asa. ⁷ Be vala nia keke tie si keke sipi, si kaqu turaṅa la nia sa pa kenuna e Zihova, ⁸ meke kaqu va opo nia limana sa sa batuna, meke va matea sa pa kenuna sa Ipi Hopena. Meke sari na hiama si kaqu siburu ni sari na eharana koari

---

* 3:5 Sa vina vukivukihi va uququ pa hope sina vina vukivukihi sapu tavetia rini pa hopeke munumunu meke veluvelu.

ka made kalina sa hope. ⁹ Meke kaqu va vukivukihi va uququ ni sa sari na kukurudi sari na kurukuru sara pude na ginani tana vinariponi koe Zihova saripu gua hire: sa deana, sa doduruna sa deana pa pikutuna sapu ta moku vagi taloa tata koasa suri mudi, meke sari doduru deana pa korapana sa, ¹⁰ sari karua leleqatana meke sari na deana pu koa koarini, meke sa kukuruna sa bero sapu leanana hola. ¹¹ Meke kaqu va uqui sa hiama pa hope sari doduru masa arini, pude na vinari poni ginani koe Zihova.

¹² Be vala nia keke tie si keke qoti koe Zihova, ¹³ si kaqu va opo nia limana sa sa batuna meke va matea pa kenuna sa Ipi Hopena. Sari na hiama si kaqu siburu ni sari na eharana koari ka made kalina sa hope. ¹⁴ Meke kaqu va vukivukihi va uququ ni sa sari na tin^uiton^ua hire koe Zihova: sari doduru deana pa korapana sa vina vukivukihi, ¹⁵ sari karua leleqatana meke sari na deana pu koa koarini, meke sa kukuruna sa bero sapu leanana hola. ¹⁶ Kaqu va uqui sa hiama sari doduru ginani arini pa hope, guana ginani pude va qetua se Zihova. Sari hibidi si va qetua se Zihova, meke sari doduru deana si Tanisa. ¹⁷ Namu loke tie Izireli si kaqu hena deana babe na ehara; asa sa tinarae sapu kaqu ta kopue nin^uae rane ka rane koari doduru tie Izireli pa doduru vasina.

4

Sa Vina Vukivukihi Tana Sinea

¹ Garunia Zihova se Mosese, ² pude tozini sari na tinoni Izireli, be keke tie si lopu gilania sapu sea si asa ba tavete va sea tugo meke lopu va tabea si keke rina tinarae te Zihova, si kaqu luli sari na tinarae hire:

³ Be sa n^uati hiama kenukenue si tavete va sea, meke ta goregorei nia rina tinoni, si kaqu vagia sa si keke bulumakao vaqurana sapu loke ari kisakisana pude na

vina vukivukihi tana sinea, meke kaqu va vukivukihi la nia sa si asa koe Zihova pude taleosae sari nana sinea. ⁴ Kaqu tura^{na} la nia sa sa bulumakao pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. Meke kaqu va opo nia limana sa sa batuna, meke va matea sa pa kenuna e Zihova. ⁵ Meke kaqu vagi sa ⁿati hiama kenukenue si kaiqa eharana sa bulumakao meke paleke nuquruni pa korapa Ipi Hopena. ⁶ Kaqu po^{na} la nia sa si keke kakarutuna pa ehara meke siburu la nia sa pa kenuna sa poko goba tukua sa lose hopena pa hopena ka zuapa toso. ⁷ Meke kaqu vekoi sa si kaiqa ehara koari na kikhona sa hope tana vina uququ huma^{na} lea pa kenuna e Zihova. Kaqu titisi betoni sa sari na ehara, koa holadi pa hubina sa hope tana vina vukivukihi va uququ pa sasadana sa Ipi Hopena. ⁸ Kaqu vagi sa koasa bulumakao hie sari doduru deana pa korapana sa vina vukivukihi tana sinea, ⁹ sari karua leleqatana meke sari na deana pu koa koarini, meke sa kukuruna sa bero sapu leanana hola. ¹⁰ Kaqu vagia sa hiama sa deana meke va uqua koasa hope vina vukivukihi, pude tana vina vukivukihi va uququ, keke^{no^{no}} gua sapu eva^{nia} sa koasa deana sapu ta vagi koasa kurukuru pu tava mate pude tana vina vukivukihi binaere koe Zihova. ¹¹ Ba kaqu vagia sa sa kapuna, doduru masana, na batuna, sari nenena, meke sa boguna na laguna, ¹² meke kaqu paleke lani pa sadana sa vasina koa sari na tie koasa vasina viana pa din^{no} te Zihova, vasina ta zoropae sari na eba tana vina vukivukihi. Meke vasina si kaqu va uqui sa si arini koasa nika koai na huda katudi.

¹³ Be guana pada pude tava kilasa koe Zihova sa doduruna sa butubutu Izireli koasa keke sinea sipu sekea sa si keke koa ri na tinarae te Zihova meke lopu va nonoga ia rini, ¹⁴ be lopu sana ta gilana sa sinea, si kaqu paleke mae nia sa butubutu si keke bulumakao vaqurana pude na vina

vukivukihina sa sinea meke kaqu tura^{na} mae nia rini pa kenuna e Zihova koasa Ipi Hopena. ¹⁵ Kaqu va opo nia limadi ri na koimata sa batuna, meke kaqu va matea rini vasina si asa. ¹⁶ Sa ^{na}ti hiama kenukenue si kaqu vagia sa eharana sa bulumakao, meke paleke nuquru la nia pa korapana sa Ipi Hopena. ¹⁷ Meke noti la nia pa ehara sa kakarutuna meke siburu la nia sa pa kenuna sa gobagoba poko ka zuapa totoso. ¹⁸ Kaqu vekoi sa si kaiqa ehara koari na kikihona sa hope tana vina uququ huma^{na} lea pa kenuna e Zihova pa korapana sa Ipi, meke kaqu titisini sa saripu koa hola pa hubina sa hope tana vina vukivukihi va uququ sapu koa pa sadana sa Ipi Hopena. ¹⁹ Meke kaqu vagi sa sari doduru deanana meke va uqui koasa hope vina vukivukihi. ²⁰ Kaqu tavete va keke^{no^ono} gunia sa sa bulumakao hie, gua sapu tavetia sa koasa bulumakao sapu sa vina vukivukihi tana tinaleosaedi rina sinea, meke koasa sira^{na} gua asa si kaqu va vukivukihi ni sa sari na sinea tadi na tinoni meke kaqu taleosae si arini. ²¹ Meke kaqu paleke la nia sa hiama sa bulumakao pa sadana sa vasina koa rina tie meke va uqua gua puta tugo sapu va uqua sa sa kukuru bulumakao sapu na vina vukivukihina sa nana sinea soti. Sa bulumakao hie si na vina vukivukihi pude taleoso nia sa sinea tanisa butubutu.

²² Be keke koimata si lopu gilania sa sapu sea si asa, ba tavete va sea meke sekea sa si keke koari na tinarae te Zihova sa nana Tamasa, si pada tugo si asa pude tava kilasa koe Zihova. ²³ Totoso sapu gilania sa sa nana sinea, si kaqu paleke mae nia sa si keke qoti kokoreo sapu loke ari kiskisana. ²⁴ Kaqu va opoa sa sa limana pa batuna meke va matea pa kenuna e Zihova vasina pu hoke va matematei rini sari na vina vukivukihi vina uququ. Asa sa hinere pude vagi pania sa sinea. ²⁵ Kaqu noti lania sa hiama sa kakarutuna pa eharana sa kurukuru, meke veko lani

koari na kikhona sa hope vina vukivukihi, meke saripu koa holadi si titisi lani sa pa hubina sa hope. ²⁶ Meke kaqu va uqui sa sari doduru deana pa hope, keke^{no}no gua tugo sari na kurukuru pu ele tava mate meke tava uqu deanadi pude na vina vukivukihi binaere koe Zihova. Pa sira^{na} gua tugo asa si kaqu va vukivukihi nia sa hiama sa sinea tanisa koimata, meke kaqu taleosae si asa.

²⁷ Be keke koari na tie hokara si lopu gilania sa sapu tavete va sea si asa meke sekea sa si keke koari na tinarae te Zihova, * ²⁸ ba lopu sana si gilania sa sa nana sinea, si kaqu tura^{na} mae nia sa si keke nana vina vukivukihi qoti mamaqota sapu loke ari kisakisana. ²⁹ Kaqu va opo nia limana sa sa batuna, meke kaqu va matea sa si asa pa vasina hoke tava mate sa vina vukivukihi va uququ. ³⁰ Kaqu po^{na} ia sa hiama sa kakarutuna pa eharana sa kurukuru, meke vekoa sa sa eharana koari na kikhona sa hope, meke saripu koa holadi si titisi lani sa pa hubina sa hope. ³¹ Meke kaqu va rizu pulei sa hiama sari doduru deanana, keke^{no}no gua sapu tava rizu pule koari na kurukuru pu tava mate pude na vinukivukihi tana binaere koe Zihova, meke kaqu va uqua sa pa hope meke sa hibina si variva qetu koe Zihova. Pa sira^{na} gua asa si kaqu va vukivukihi nia sa hiama sa sinea tanisa tie, meke kaqu taleosae si asa.

³² Be paleke mae nia sa tie si keke sipi pude na hinerena sa sinea, si kaqu na mamaqota sapu loke ari kisakisana si asa. ³³ Kaqu va opo nia limana sa sa batuna meke va matea sa koasa vasina hoke tava mate sa vina vukivukihi va uququna. ³⁴ Kaqu po^{na} ia sa hiama pa eharana sa kurukuru sari kakarutuna, meke vekoa sa koari na kikhona sa hope, meke titisini sa saripu koa hola pa hubina sa hope. ³⁵ Meke kaqu va rizu pulei sa sari doduru deanana, keke^{no}no gua sapu tavetia sa koasa vina

---

* 4:27 Nab 15:27-28

vukivukihi binaere sapu ta vala koe Zihova, meke kaqu va uqui sa, tura^{nae} koasa vina vukivukihi ginani sapu ta vala koe Zihova. Pa sira^{na} gua asa si kaqu va vukivukihi nia sa hiamā sa sineā tanisa tie, meke kaqu ta taleosae si asa.

5

Totoso Ta Hivae sa Vina Vukivukihi tana Sinea

¹ Ta hivae sari na vinukivukihi tana sineā pude luli sari na ginugua hire:

Be keke tie si avosia sa tinioko pude tozi vura nia sa vina sosode pa vinaripitui, meke lopu boka tozi vura ni sa sari kaiqa ginugua saripu ele dogori sa babe avosi sa, si sea mo si asa.

² Be keke tie si tiqu hola ia si keke tiⁿⁱto^{na} sapu boni pa tinarae, guana keke kurukuru matena manavasadi babe pinomodi, meke na kurukuru ^{na}name matena, si boni meke sea tugo si asa. Ba be lopu gilania sa sapu gua tavetia sa sapu tiqua sa sa kurukuru matena, ba boni tugo si asa pa kenuna Zihova.

³ Be keke tie si tiqu hola ia si keke tie babe na tiⁿⁱto^{na} bonina pa vina hinokara, si sea si asa. Sipu lopu sana gilania sa sapu gua ele tavetia sa si boni si asa.

⁴ Be keke tie si tavete hoboria si keke zinama tokotokoro pa pozana Zihova, be pa ginugua leana babe lopu leana gua sapu zama nia sa, si sea mo si asa. Totoso hinoqa gilania sa sapu gua ele tavetia sa si pada tugo pude tava kilasa koe Zihova.

⁵ Pana gilania keke tie sapu sea si asa pa keke sira^{na} gua arini, si kaqu helahelae nia sa sa nana sineā, ⁶ meke pude taleosae nana meke loke vina kilasana sa nana sineā, si kaqu paleke mae nia sa koe Zihova si keke sipi mamaqota babe na qoti, pude na vina vukivukihi tana sineā. Sa hiamā si kaqu tavetia sa vina vukivukihi tana sineā.

⁷ Be keke tie habahuala si lopu boka holu vagia si keke sipi babe keke qoti pude na vina vukivukihi pa nana sinea, si kaqu paleke lani sa koe Zihova karua kukuva babe karua baruku. Keke si pude na vina vukivukihi tana sinea, meke keke si na vina vukivukihi va uququ. ⁸ Kaqu paleke lani sa koasa hiama si arini, meke kaqu vala kenua sa sa kurukuru pude na vina vukivukihi tana sinea. Kaqu mokua sa hiama sa ruana ba lopu kaqu daku dopasia sa sa batuna. ⁹ Meke kaqu vagi sa si kaiqa ehara meke siburu lani pa kalina sa hope, meke sari na ehara koa hola si kaqu tava totolo vura la pa hubina sa hope. ¹⁰ Beto asa si kaqu ta vala sa kurukuru vina rua pude na vina vukivukihi va uququ, gua sapu ta zamae pa tinarae. Meke pa sira^{na} gua asa, sa hiama si kaqu va vukivukihi nia sa sinea tanisa tie, meke kaqu taleosae si asa.

¹¹ Be guana lopu boka holui sa tie sari karua kukuva babe karua baruku, si kaqu paleke la nia sa palava memehena sapu keke kilo mamatana pude na vina vukivukihi tana sinea. Ba lopu kaqu heni nia oela olive babe na vina uququ huma^{na} lea sina na vina vukivukihi tana sinea si asa. ¹² Kaqu paleke la nia sa koasa hiama, meke kaqu vagia sa hiama si keke sinara lima si^{na} pude na vina gilagilana sapu ele ta vala beto koe Zihova si asa. Meke kaqu va uqua sa koasa hope si asa koari na vina vukivukihi vasina. Na vina vukivukihi tana sinea si asa. ¹³ Pa sira^{na} gua asa si kaqu tavetia sa hiama sa vina vukivukihina sa sinea tanisa tie meke kaqu ta taleosae si asa. Meke sari na palava koa holadi si tanisa hiama, keke^{no}no gua tugo sari na vinariponi huiti.

Sari na Vinukivukihidi rina Sinea

¹⁴ Meke zama pule la se Zihova koe Mosese, ¹⁵ “Be keke koari na tie si lopu gilania sa sapu sea si keke tinavete ba tavete va sea meke sekea sa si keke koari na tinarae

te Zihova, si kaqu tura^{na} la nia sa si keke sipi kokoreo babe na qoti, sapu loke ari kisakisana. Sa laena si kaqu gua puta tugo sapu gotogoto pa vinizata tadi na hiama pa Ipi Hope. ¹⁶ Kaqu lipua sa sa gale sapu lopu ele ade vala nia sa, meke kaqu tomo la nia sa ka hiokona puta paseniti sa laena sa sipi meke tabaria pa siliva si asa. Kaqu vala ni sa sari na poata meke sa kurukuru asa koasa hiama, meke kaqu va vukivukihi nia sa hiama sa kurukuru pude tana sinea tanisa tie, meke kaqu taleosae si asa.

¹⁷ Be keke tie si lopu rovea meke vata eva^{nia} sa sa sinea, meke sekea sa si keke koari na tinarae te Zihova, si sea tugo si asa. Kaqu here nia sa sa nana sinea. ¹⁸ Kaqu paleke mae nia sa tie koasa hiama si keke sipi kokoreo babe na qoti sapu loke ari vasi kisakisana pude na vina vukivukihi tinaleosaedi ri nana sinea, meke sa laena si kaqu gua puta tugo sapu gotogoto pa vinizata tadi na hiama pa Ipi Hope. Kaqu tavetia sa hiama sa vina vukivukihi tana sinea. Be guana lopu rovea meke vata eva^{nia} sa tie sa sinea, ba kaqu tava vukivukihi nia tugo sa meke kaqu tiqe ta taleosae si asa. ¹⁹ Asa sa hinerena sa sinea sapu eva^{nia} sa tie meke lopu qetu nia e Zihova.”

6

¹ Zama koe Mosese se Zihova, * ² “Keke hinerehere si kaqu ta tavete, be keke tie si va karia se Zihova meke korona va pulea sa si keke tiⁿⁱto^{na} tanisa tura^{na}, sapu kopu vala nia sa, babe hiko sa si keke tiⁿⁱto^{na} koasa, babe sekesekei nia sa si asa, ³ babe zama kokoha nia sa tie si keketona sapu ele va muliu^{nia} sa, meke zama tokotokoro nia sa sapu lopu dogoria sa si asa, gua. ⁴⁻⁵ Pana tavete va sea sa tie koari na sira^{na} gua arini, si kaqu lipua sa sapu gua ele vagia sa pa nana hahanana kokoha. Koasa rane sapu ta dogoro vura sa nana sinea, si kaqu lipu pulea sa sa

---

* 6:1 Nab 5:5-8

doduruna sa nana gale koasa tie pu ari nana, meke kaqu tomo nia ka hiokona puta paseniti sa. ⁶ Meke kaqu paleke la nia sa koasa hiama si keke sipi kokoreo babe na qoti sapu loke hite ari kisakisana pude na nana vina vukivukihi koe Zihova. Sa laena si kaqu gua puta tugo sapu gotogoto pa vinizata tadi na hiama pa Ipi Hope. ⁷ Kaqu va vukivukihi nia sa hiama sa sinea tanisa tie, meke kaqu tiqe taleosae si asa.

Sa Vina Vukivukihi Va Uququ

⁸ Tozi nia Zihova se Moses, ⁹ pude valani koe Eroni meke sari na tuna koreo sari na tinarae hire tana vina uququ. Sa vina uququ si kaqu ta veko pa hope koasa doduruna sa boni, meke lopu kaqu tava makudo toa sa nika. ¹⁰ Sa hiama sapu va sagena sa nana poko lineni doduruna meke sari na poko lineni korapae, si kaqu va rizu pulei sari na eba tanisa vina vukivukihi uququna pu koa koasa hope, meke la vekoi pa kalina sa hope. ¹¹ Beto asa si kaqu hobei sa sari nana poko, meke la vagi sa sari na eba meke paleke lani pa sadana sa vasina sapu koa ia rina tie sapu ele tava madina. ¹² Sa nika pa hope si lopu kaqu hite ari makudo toana, meke lopu kaqu tava mate si asa. Doduru munumunu si kaqu vala nia huda sa hiama si asa, meke veko valeani sari na vina vukivukihi uququ vasina, meke va uqui sari na deana tadi na vina vukivukihi binaere vasina. ¹³ Sa nika si lopu kaqu makudo toa koasa hope, meke lopu kaqu tava mate.

Sari na Vinariponi Huiti

¹⁴ Sari na tinarae hire si tadi na vinariponi huiti. Sa hiama sapu tuti gore mae koe Eroni si kaqu vala nia sa vinariponi huiti koe Zihova pa kenuna sa hope. ¹⁵ Kaqu tanini va sini nia palava memehena na oela sa sa limana, sapu koa ia na oto huda vina uququ humana lea, meke kaqu va uqua sa pa hope; pude na vina gilagilana sapu

doduruna sa palava asa si ta vala koe Zihova. Sa hibina sa vinariponi hie si qetu nia e Zihova. ¹⁶⁻¹⁷ Sa palava lopu ta suluna sapu koa hola si kaqu henai rina hiamā. Sa bereti loke isitina asa si kaqu ta kina meke ta hena pa lose hopena koasa pavasa tana Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. Sa ginani asa si ta poni nia rina hiamā koe Zihova, kukuruna sa dia vinariponi ginani si asa. Hopena hola si asa, gua tugo rina vina vukivukihi tana sineā, meke hinerena sa sineā. ¹⁸ Koari doduru totošo mae hiroi, be keke rina koreo pu tuti gore mae gua koe Eroni si boka hena ia si asa, guana gedi ginani mo sapu ta poni nia rini koe Zihova doduru rane. Be keke tie pule sapu tiqua sa ginani pu ta poni nia rini si kaqu hopena tugo si asa.*

¹⁹ Sari na tinarae hire si valani e Zihova koe Mosese, ²⁰ pude tana vina madina sa hiamā Eroni meke sari na tuna pu tuti gore mae gua koasa. Koasa rane sapu tava madi si arini, si kaqu vekoa si keke kilo mamata palava memehena sapu keke nono gua sapu na vinariponi huiti hopeke rane koe Zihova; kukuruna tana munumunu meke kukuruna tana veluvelu. ²¹ Kaqu ta qaliri henie oela meke ta kina koa keke peleta aeana labelabe, meke tiqe umumu va hitehiteki, meke la vekoa pude sa hibina sa vinariponi hie si qetu nia e Zihova. ²² Koari doduru totošo mae hiroi, sa vinari poni hie si kaqu ta tavete koari doduru pu tuti gore mae gua koe Eroni, sarini pu tavetia sa tinavete tana nati hiamā kenukenue. ²³ Loke vasi vinariponi sapu tavetia sa hiamā si kaqu ta hena; sari doduru si kaqu tava uqu upata beto.

Vina Vukivukihi tana Sinea

²⁴ Zama ia Zihova se Mosese, ²⁵ pude valani koe Eroni meke sari na tuna koreo sari na tinaraedi rina vina

* ^{6:18} Sa tie sapu lopu hopena sapu tiqua sa tinitona hopena si hoke mate si asa.

vukivukihi tadi na sinea hire: Sa vina vukivukihi tana sinea si kaqu tava mate pa kali gedena sa hope, vasina hoke va matei rini sari vina vukivukihi va uququ. Na vina vukivukihi hopena hola si asa. ²⁶ Kaqu hena ia sa hiama sa vina vukivukihi uququ asa pa keke vasina hopena koasa pavasa tana Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. ²⁷ Be keke tie babe keketona sapu lopu hopena si tiqua sa masana sa kurukuru, si kaqu hopena* tugo si asa. Be kasuria ehara kurukuru si keke poko si kaqu ta popaha va via pa keke vasina hopena si asa. ²⁸ Be ta raro va qototo sa masana koa keke raro patu, si kaqu ta poraka si asa, babe keke raro aeana si ta rararoe, si kaqu ta nuzapa meke va via nia kolo si asa, ²⁹ Doduru koreo koari na tatamana hiama si boka hena ia sa masa sana sina hopena si asa. ³⁰ Ba be ta paleke nuquru la pa korapa Ipi Hopena sa eharana sa vina vukivukihi tana sinea pude ta taleosae sa sinea, si loke tie si boka hena ia sa masana sa kurukuru sana ba kaqu tava uqu palae.

7

Sa Vukivukihi Vina Tonoto Gale Tana Sinea

¹ Hire sari na tinarae tanisa vina vukivukihi vina tonoto gale tana sinea, sapu hopena hola. ² Sa kurukuru pude tanisa vina vukivukihi vinatonoto gale si kaqu tava mate pa kali gede* koasa hope, vasina hoke tava mate sa kurukuru tanisa vina vukivukihi va uququ. Sari na eharana sa kurukuru tanisa vina vukivukihi vina tonoto gale si kaqu ta siburu la koari ka made kalina sa hope. ³ Sari doduru deana si kaqu tava uqu beto koasa hope: sari na deana pa pikutuna meke sari doduru deana pa korapana, ⁴ sari karua leleqatana meke sari na deana pu koa koarini,

---

* ^{6:27} Sa tie sapu lopu hopena sapu tiqua sa tinonona hopena si hoke mate si asa. * ^{7:2} Kali gede be tia la pa kali gasa rimata.

meke sa kukuruna sa bero sapu leanana hola. ⁵ Kaqu va uqui sa hiama sari doduru deana koasa hope pude na vina vukivukihi la koe Zihova. Na vina vukivukihi vina toꞛoto gale tana sinea si asa. ⁶ Doduru koreo pa butubutu hiama si boka hena ia si asa, ba kaqu ta hena koa keke vasina hopena, sina hopena hola si asa.

⁷ Keke tinarae si soto beto la gua koasa vina vukivukihi tana sinea meke sa vina vukivukihi tana vina toꞛoto gale: Sa masa si tanisa hiama sapu tavetena sa vina vukivukihi. ⁸ Sa kapuna sa kurukuru sapu ta vala koasa vina vukivukihi va uququ si tanisa hiama tugo sapu tavetena sa vina vukivukihi. ⁹ Sari doduru vinariponi huiti saripu ta kina koasa kinakinana, babe keke peleta aeana labelabe, si tanisa hiama pu palekena si asa, meke la vala nia koe Tamasa. ¹⁰ Ba sari doduru vinariponi huiti lopu kinadi, be ta henie oela babe popa si kaqu tadi doduru hiama pu tuti gore mae gua koe Eroni. Kaqu tava hia vari ꞛoꞛoi koarini si arini.

Sa Vina Vukivukihi Binaere koe Zihova

¹¹ Sari na tinarae hire si tana vina vukivukihi binaere pu ta veko koe Zihova. ¹² Be keke tie si tavetia sa vina vukivukihi hie pude na zinama valeana koe Tamasa, si kaqu veko turaꞛa nia bereti loke isitina; kaqu na bereti moatana sapu ta henie oela olive, babe na bisikiti manivisidi pu ta ꞛuzapae oela olive, babe na bereti sapu ta tavete pa palava sapu ta muzara valeana, henia oela olive. ¹³ Meke sipu tavetia sa sa nana vina vukivukihi binaere pude zama leana koe Zihova si kaqu veko turaꞛae lani sa sari na bereti pu ta kina henie isiti. ¹⁴ Keke koari hopehopeke ka made bereti arini si kaqu vekoa sa pude na ꞛati vinari poni te Zihova, meke tanisa hiama pu siburu la nia sa eharana sa vina vukivukihi binaere pa hope. ¹⁵ Sa masana sa kurukuru si kaqu ta hena koasa rane pu ta

tavete sa vina vukivukihi binaere, meke loketona si kaqu koa hola osolae kamo munumunu.

¹⁶ Be paleke mae nia keke tie si keke vina vukivukihi binaere, pude na vina gorevurana sa zinama tokotokoro koe Zihova, babe sa nana vinariponi moka telena, si kaqu ta hena koasa rane sapu ta veko si asa; ba be kaiqa mo si koa hola si boka ta hena tugo koasa rane sapu luli mudi mae. ¹⁷ Be guana kaiqa masa si koa hola koasa rane vina neta si kaqu ta sulu palae. ¹⁸ Be kaiqa masa tanisa vina vukivukihi binaere asa si ta hena koasa rane vina neta si lopu kaqu ta qetue koe Tamasa sa vinariponi tanisa tie. Sa laena sa nana vinariponi si lopu kaqu ta balabalae, ba kote ta pozae lopu viana, meke asa sapu hena ia, si kaqu tava kilasa koe Zihova. ¹⁹ Be ta tiqu sa masa koa keke tiniona sapu bonina pa dino no te Zihova si lopu kaqu ta hena si asa, ba kaqu ta sulu palae.

Ba asa sapu via pa vina madi tana tinarae te Zihova si kaqu somana henahena si asa. ²⁰ Ba be lopu via sa tie meke hena ia sa sa masa tanisa vina vukivukihi binaere si namu lopu kaqu koa hola koari na puku tie Izireli si asa. ²¹ Be keke tie ele tiqua sa si keke tiniona bonina pa dino no te Zihova, be keke tie babe keke kurukuru; meke mudina sa si hena ia tugo sa sa masa vina vukivukihi binaere koe Zihova, si namu lopu kaqu koa hola koari na puku tie Izireli si asa.”

²² Meke zama pulea Zihova se Mosese, ²³ “Loke deana bulumakao na sipi babe na qoti si kaqu ta hena. ²⁴ Sa deanana sa kurukuru sapu ele matena, babe tava mate koa keke kurukuru pinomo, si lopu kaqu ta hena, ba kaqu ta tavetavetae pa kaiqa ginugua pule. ²⁵ Be keke tie si hena ia sa deanana sa keke kurukuru, sapu hoke ta veko pude na vina vukivukihi koe Zihova, si namu lopu kaqu koa hola koari na tie Izireli si asa. ²⁶ Pa doduru vasina pu koa gamu na tie Izireli vugo na repere si lopu kaqu hena ia gamu sa

ehara kurukuru. * ²⁷ Be keke ri na tie si sekea sa tinarae hie, si namu lopu kaqu koa hola koari na tie Izireli si asa.”

²⁸ Meke zama guahe se Zihova koe Mosese, ²⁹ “Mamu tozini sari na tie Izireli, ‘Asa sapu vekoa sa kurukuru vina vukivukihi binaere, si kaqu paleke mae nia sa sa kukuruna pude keke nati vinariponi arilaena koe Zihova. ³⁰ Kaqu palekia sa pa limana soti sa vinariponi asa. Kaqu palekia sa sa deanana, meke sa masa raqaraqana sa kurukuru name meke la sipusipu lania sa masa raqaraqana sa kurukuru pude na nati vinariponi arilaena koe Zihova. ³¹ Kaqu va uqua sa hiamā sa deana koasa hope, ba sa masa raqaraqana si kaqu tadi na hiamā. ³² Sa pudapuda nene mataona sa kurukuru name si kaqu ta veko pude keke nati vinariponi arilaena ³³ koasa hiamā sapu vekona sa ehara meke sa deana tana vina vukivukihi. ³⁴ Sa masa raqaraqana meke sa pudapuda nene mataona sa kurukuru name, si na nati vinariponi arilaedi, sapu vagi e Zihova koari na tinoni Izireli pude tadi na hiamā. Kaqu ta vala koari na hiamā doduru totošo koari na rane mae hiroi.” ³⁵ Asa sa kukuruna sa ginani tadi Eroni meke sari tuna koreo saripu ta vala koe Zihova koasa rane sipu tava madi sari na hiamā. ³⁶ Koasa rane sana si tozini e Zihova sari na tinoni Izireli pude vala nia koarini sa kukuru hinia asa. Asa sa tinarae sapu kaqu va tabea ri na tinoni Izireli doduru totošo koari na rane mae hiroi.

³⁷ Arini sari na tinarae tadi na vina vukivukihi va uququ, na vinariponi huiti, na vina vukivukihi tana sineā, na vina vukivukihi vina tonoto gale, na vina vukivukihi tana vina madi, na vina vukivukihi binaere. ³⁸ Koasa rane sipu tozini Mosese sari na tinoni Izireli pude taveti sari na dia vinariponi na vina vukivukihi, si valani e Zihova koe Mosese pa toqere Saenai pa korapa popoa qega sari na tinarae arini.

---

* ^{7:26} Zen 9:4; Liv 17:10-14, 19:26; Diut 12:16,23, 15:23

8

*Sa Vina Madina e Eroni meke sari na Tuna Koreo
(Ekisidasi 29:1-37)*

¹ Zama koe Mosese se Zihova, ² “Mu tura^{na} la nia pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuqu Rau se Eroni meke sari na tuna koreo; paleki sari na poko hiama na oela vina madi, meke sa bulumakao kokoreo pude na vina vukivukihi tana sinea, karua sipi kokoreo meke sa huneke bereti sapu loke isitina; ³ mamu tioko varigara nia vasina sa doduru butubutu Izireli.”

⁴ Tavetia Mosese sapu zama nia e Zihova koasa, meke sipu varigara sa butubutu, ⁵ si zama koarini si asa, “Kaqu tavetia rau kamahire gua sapu ele tozi nau e Zihova.”

⁶ Tura^{na} lani e Mosese pa kenudia sari Eroni meke sari na tuna koreo meke huvei sa. ⁷ Va sage nia na poko keoro doduru meke keke poko gele sa se Eroni meke dokoho pule nia pule keke poko dokoho, meke keke poko tana hiama sapu ta pitie vinasari meke pusi nia pa kopetena. ⁸ Va sage nia sa sa poko raqaraqa, meke vekoi sa sari karua ti^{nito}^{na} hitekedi sapu ta pozae Urimi meke Tumimi* pa korapana sa. ⁹ Va sage nia sa sa toropae batu tana hiama pa batuna meke pa kenuna si pusi nia sa sa vina gilagila* golo madina, gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koasa.

¹⁰ Beto asa si vagia Mosese sa oela vina madi, meke la va madia sa Ipi Hopena meke sari doduru ti^{nito}^{na} pu ele koa pa korapana; meke pa sira^{na} gua asa si va madi sa koe Zihova sari doduru. ¹¹ Vagi sa sari kaiqa oela meke siburu lani sa ka zuapa totošo koasa hope vina vukivukihi, meke sari na ti^{nito}^{na} tavetaveteana meke koasa besini

---

* 8:8 Sa hiama si tavetavete nia sa Urimi meke sa Tumimi pude vagia sa vinizavizata te Zihova. * 8:9 Ta kubere koasa vina gilagila hie si sa zinama, “Ele tava madi koe Zihova,” gua. Mi tiro Ekd 29:6:

boronizi nomana meke sa hubina sa hope ka zuapa tooso. Pa sira_{na} gua asa si va madi lani sa koe Zihova si arini. ¹² Kaiqa oela si zoro_{poni} sa pa batuna e Eroni meke va madia sa si asa. ¹³ Beto asa si tura_{na} lani Mosese sari na tuna koreo e Eroni meke va sageni poko keoro doduru sa si arini, dokohoni poko lineni sa, meke va sage ni toropae batu tana hiama sa, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova.

¹⁴ Beto asa si paleke mae nia e Mosese sa bulumakao vaqurana pude na vina vukivukihi tana sinea. Se Eroni meke sari na tuna koreo si va opoi limadi koasa batuna.

¹⁵ Va matea Mosese si asa meke vagi sa si kaiqa eharana meke va boboso nia ehara sa sa kakarutuna meke va honi lania sa koari ka made kikihona sa hope pude va madia. Sari na ehara koa holadi si zoropo ni sa pa hubina sa hope.

¹⁶ Vagi Mosese sari doduru deana pa korapa tinina, sa kukuruna sa bero sapu leanana hola, sari na leleqata meke sari na deana pu koa koa rini, meke va uqu betoi pa hope.

¹⁷ Vagi sa sari kaiqa to_{na} sa bulumakao kokoreo koa holadi meke na kapuna, na masana, meke sari na laguna, meke va uqui sa pa valena sa vasina pu koa sari na tie, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova.

¹⁸ Beto asa si tura_{nia} Mosese sa sipi kokoreo tana vina vukivukihi va uququ la koe Eroni, meke va opoi Eroni meke sari na tuna koreo sari na limadia pa batuna.

¹⁹ Va matea Mosese si asa meke siburu beto la nia sa sa eharana koari ka made kalina sa hope vina vukivukihi.

²⁰⁻²¹ Magumagu va hitehitekia sa sa sipi kokoreo, _{na}uzapa va via i sa sari na ti_{na}ito_{na} pa korapana meke sari na nenena, meke va uqua sa sa batuna, na deanana meke sari doduru tinina pa hope, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova. Sa vina vukivukihi va uququ hie sina vinariponi koe Zihova, meke sa hibi lea tanisa si variva qetu koa Sa.

²² Beto asa, si tura_{na} mae nia e Mosese sa sipi kokoreo

vina rua pude va madi sari na hiama; sapu se Eroni, meke sari na tuna koreo si va opoi pa batuna sari na limadia. ²³ Va matea Mosese si asa meke vagi sa si kaiqa eharana meke vekoi sa koasa hubi tali_{na} mataona e Eroni, meke koasa gugulavata pa kali lima mataona, meke koasa gugulavata pa kali nene mataona. ²⁴ Beto asa, si tura_{na} maeni sa sari na tuna koreo e Eroni meke vekoi sa si kaiqa ehara koari na boboa tali_{na} mataodi, meke koari na gugu lima mataodi, meke gua tugo koari na gugulavata pa kali nene mataodi. Beto asa, si siburu beto lani e Mosese sari na ehara koa holadi koari ka made kalina sa hope. ²⁵ Vagia sa sa deana, deana pa pikutuna, meke sari doduru deana saripu nobi tamuni sari na laguna, meke sa kukuruna sa bero leanana hola, meke sari na leleqata meke sari na deana pu koa koarini, meke sa pudapuda nene mataona, ²⁶ beto hoi si vagia sa si keke bereti sapu loke isitina koasa huneke sapu ele tava madina koe Zihova, keke keki sapu ta henie oela, meke keke bisikiti manivisina, meke va hakei sa koasa pudapuda nene mataona, meke koari na deanana. ²⁷ Beto asa si va ta_{ni}ni ni sa koa rina limana Eroni meke koari na tuna koreo sari doduru ginani hire, beto asa si ovulu sage ni rini pude na _{na}tati vinariponi sapu kaqu vala nia rini koe Zihova. ²⁸ Beto asa, si vagi Mosese sari na ginani koa rini, meke va uqui sa koasa vina vukivukihi va uququ pa batuna sa hope, na vina madidi ri Eroni meke sari na tuna koreo. Meke sa hibi lea tanisa si qetu nia e Zihova. ²⁹ Beto asa, si vagia Mosese sa masa raqaraqana meke vala nia pude na vinariponi koe Zihova. Asa tugo sa kukuruna sa vinariponi sipi kokoreo sapu te Mosese. Tavete va gorevura betoi Mosese sari doduru gua pu zamani e Zihova koasa.

³⁰ Vagi Mosese sari kaiqa oela meke kaiqa ehara sapu koa pa hope, meke siburu lani koe Eroni meke sari na tuna koreo, meke koari na dia poko tugo. Pa sira_{na} gua asa si

va madi sa si arini koe Zihova.

³¹ Zama la koe Eroni meke sari na tuna koreo se Mosese, “Mi vagia sa masa meke paleke la nia pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova, mamu raro va qototia, mi hena tura^uae nia sa bereti, sapu koana pa huneke, sapu na vinariponi tana vina madi, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova. ³² Beto asa si mi va uqu pani sari na masa babe na bereti saripu koa hola. ³³ Lopu kaqu luaria gamu sa sasadana sa Ipi Hopena koari ka zuapa rane, osolae hokoto sa mia vina madi koe Zihova. ³⁴ Gua sapu tavetia gita pa rane ⁿinoroi, si gua puta tugo sapu ele zama nia e Zihova koa gita pude tavetia, pude boka taleosae sari na mia sinea. ³⁵ Kaqu koa mo si gamu pa sasadana sa Ipi Hope, pana rane meke boⁿi koari ka zuapa rane, meke taveti mo sapu gua zamani e Zihova. Be lopu tavete gua asa si gamu, si kaqu mate si gamu. Ura arini tu si zamani e Zihova koa rau.” ³⁶ Gua asa ke taveti Eroni meke sari na tuna koreo sari doduru ginugua pu zamani e Zihova koe Mosese.

9

Va Vukivukihi se Eroni

¹ Koasa rane vina vesu pa mudina sa vina madi hiamu, si tiokia Mosese se Eroni, meke sari na tuna koreo, meke sari na koimata tadi na tinoni Izireli. ² Zama si asa koe Eroni, “Mu vagia si keke bulumakao kokoreo vaqurana meke keke sipi kokoreo sapu loke ari kisakisadi; mamu va vukivukihi ni koe Zihova. Sa vina vukivukihi bulumakao kokoreo vaqurana si tana sinea, meke sa sipi kokoreo si tana vina vukivukihi va uququ. ³ Beto asa si mamu tozini sari na tinoni Izireli pude vagia si keke vina vukivukihi qoti kokoreo pude tana sinea, keke bulumakao keke vua-henina, meke keke tuna sipi keke vua-henina, saripu loke ari kisakisadi, pude na vina vukivukihi va uququ, ⁴ meke keke bulumakao kokoreo meke keke sipi kokoreo si pude

na vina vukivukihi binaere. Kaqu va vukivukihi lani rini koe Zihova si arini; tura η ae koasa vinariponi huiti sapu henia na oela. Kaqu tavetia rini sapu gua asa, sina kote vura koa rini se Zihova pa rane η inoroi.”

⁵ Paleke lani rini pa kenuna sa Ipi Hopena sari doduru pu tozi e Mosese, meke varigara vasina sari doduru tinoni pude vahesia se Zihova. ⁶ Zama se Mosese, “Se Zihova tozini gamu pude taveti sari doduru pu gua hire, pude kaqu η edala vura mae si Asa koa gamu.” ⁷ Beto asa si zama koe Eroni si asa, “Mamu la koasa hope, mamu va vukivukihi nia sa vina vukivukihi tana sinea, meke sa vina vukivukihi vina uququ, pude taleosae sari na mia sinea, meke sari na sinea tadi doduru tie. Mi tavetia sa vina vukivukihi hie pude vagi taloa sari na sinea tadi na tinoni, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova.” *

⁸ La pa hope se Eroni, meke va matea sa sa bulumakao kokoreo vaqurana, pude na vina vukivukihi tanisa nana sinea soti. ⁹ Paleke lani ri na tuna koreo sari na eharana koe Eroni, po η a ia sa sa kakarutuna pa ehara, meke vekoi sa sari na ehara koari na kikihona sa hope, meke zoro η oni sa saripu koa hola pa hubina sa hope. ¹⁰ Beto asa si va uqua sa pa hope sa deanana, sari leleqatana, meke sa kukuruna sa bero leanana hola, gua puta tugo sapu tozia e Zihova koe Mosese. ¹¹ Ba va uqua sa sa masa koa holana, meke sa kapuna si va uqui sa pa valena sa vasina pu koa sari na tie.

¹² Beto asa si va matea e Eroni sa kurukuru pude tanisa nana vina vukivukihi va uququ soti. Sari na tuna koreo si paleke mae nia koasa sa eharana meke siburu lani sa koari ka made kalina sa hope. ¹³ Vala nia rini koasa sa batuna, meke sari kaiqa pule kukukuruna sa kurukuru η ame, meke va uqui sa si arini pa hope. ¹⁴ Beto asa si η uzapa va via i sa sari na ti η ito η a pa korapa tinina meke

---

* 9:7 Hib 7:27

sari na nenena meke va uqui sa pa hope, va hake ulue i sa si arini koasa vina vukivukihi va uququ pa hope.

¹⁵ Beto sana si valani sa sari na vina vukivukihi tadi na tinoni. Vagia sa sa qoti pude na vina vukivukihi, va matea sa, meke vala nia sa si asa, gua puta tugo sapu tavetia sa koasa vina vukivukihi tanisa nana sinea soti.

¹⁶ Tura^{na} mae nia tugo sa sa kurukuru ^{na}name, pude na vina vukivukihi va uququ, meke vala nia sa sa vina vukivukihi gua sapu ta tozi pa tinarae. ¹⁷ Vagi sa sari na vinariponi huiti, taⁿⁱni va siⁿⁱ nia palava sa sa kali limana, vekoi sa, meke va uqui pa hope. Na tomona sa vina vukivukihi va uququ pa hopeke rane sapu ele koa pa hope. ¹⁸ Va matea sa sa bulumakao kokoreo meke sa sipi kokoreo, pude na vina vukivukihi binaere koe Zihova tadi na tinoni. Sari na tuna koreo si paleke mae nia koasa sa ehara meke siburu lani sa koari ka made kalina sa hope. * ¹⁹ Ba sari na deanana sa bulumakao kokoreo meke sa sipi kokoreo: sa deana pa pikutuna, deana saripu nobi sari na lagudi, sari na leleqatadi, meke sa kukuruna sa bero leanana, ²⁰ si ta veko hake ulue, koari na masa raqaraqadi rina kurukuru ^{na}name, meke paleke beto lani sa koasa hope. Va uqu betoi sa sari na deana koasa hope, ²¹ meke ovulu sage ni sa sari na masa raqaraqadi meke sa pudapuda nene kali mataona, pude na ^{na}nati vinariponi arilaedi te Zihova koari na hiama, gua puta tugo sapu tozia e Mosese.

²² Sipu va hokoti Eroni sari doduru vina vukivukihi tana sinea, vina uququ, meke tana binaere koe Zihova, si va sagei sa sari na limana panaulu koari na tinoni meke manani sa si arini. Beto asa si gore mae gua koasa hope si asa. * ²³ Mosese meke Eroni si nuquru la pa korapa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova; meke sipu vura si arini, si manani rini sari na tinoni, meke sa ⁿⁱinedalana

* 9:18 Liv 3:1-11 * 9:22 Nab 6:22-26

sa kalalaksana e Zihova si vura mae koari doduru tie.
²⁴ Hinoqa garunia Zihova sa nika meke sulu betoa Sa sa vina vukivukihi va uququ, meke sari na kukukuru deana koasa hope. Sipu dogoria ri na tinoni sapu gua asa, si velavela beto sari doduru, meke hoqa oporapaha rini pa pepeso.

10

Sa Sinea tadi Nadabi meke Abihu

¹ Hopeke vagi rina tuna koreo e Eroni, ari Nadabi meke Abihu, sari karua vovoina nika meke vekoni motete toadi, tomo lani oto huda humanāa lea, meke valani koe Zihova. Ba sa nika hie si lopu madina, sina lopu tozia e Zihova koarini pude valani. ² Hinoqa garunia e Zihova sa nika, meke sulu va matei vasina pa kenuna e Zihova si arini. ³ Beto sapu gua asa, si zama koe Eroni se Mosese, “Asa sa guguana sapu ele zama nia e Zihova, ‘Koarini pu nabulu Nau si kaqu vata dogoro nia sapu Hopequ si Rau; kaqu tava lavata si Rau koari Qua tinoni!’ gua.” Ba lopu zama nia Eroni si keketonāa.

⁴ Tiokia Mosese se Misaelo meke se Elozapani; sari na tuna koreo e Uzieli, sapu sa buhina e Eroni, meke zamai sa si arini, “Mae tani mamu paleke va seui sari na tinidia ri na tasimia karokarovo koasa Ipi Hopena, mamu la vekoi pa valena sa vasina koa sari na tie.” ⁵ Ke mae si arini meke paleki sari na tie matedi; paleke turañae ni dia poko rini, meke paleke lani pa valena sa vasina koa sari na tie, gua puta tugo sapu zama nia e Mosese.

⁶ Beto asa, si zama la koe Eroni meke sari karua tuna koreo, ari Eleaza meke Itamara se Mosese, “Suti valeani sari na kalumia, mamu lopu sira rikati sari na mia poko pude lopu va dogoro nia sa mia tinalotañāa. Be tavete gua asa si gamu, si kaqu mate si gamu, meke kaqu bugoro nia e Zihova sa doduruna sa butubutu. Ba sari doduru tinoni

Izireli pule si tava malumu pude kaboa sa minate sapu evania sa nika, sapu garunia e Zihova. ⁷ Lopu kaqu luara pania gamu sa sasadana sa Ipi Hope. Be luaria gamu si asa, si kaqu mate si gamu, sina ele tava madi mia si gamu koasa oela te Zihova.*” Ke tavetia rini sapu gua zama nia e Mosese.

Sari na Tinarae tadi na Hiama

⁸ Zama se Zihova koe Eroni, ⁹ “Agoi meke sari na tumu koreo si lopu kaqu nuquru mae pa kenuqu Rau pa korapa Ipi Hopena pana beto naponapo si gamu; be tavetia gamu sapu gua asa, si kaqu mate si gamu. Sa tinarae asa si kaqu ta kopue koari doduru mia sinage na sage. ¹⁰ Kaqu gilana valeania gamu sa vinotikaena sapu te Tamasa, meke sapu boka tavetavete nia doduru totošo, saripu ele tava via pa kenuqu Rau, meke saripu lopu tava viadi. ¹¹ Kaqu va tumatumae ni gamu koari doduru tinoni Izireli sari doduru tinarae saripu ponini gamu Rau koe Mosese.”

¹² Zama la koe Eroni meke koari karua tuna koreo pu koa hola, ari Eleaza meke Itamara se Mosese, “Vagi sari na vinariponi huiti koari na ginani saripu ta vala koe Zihova, mamu kinaia sa bereti sapu lopu ta henie isiti, mamu henaia pa kapana sa hope, sina na hopena hola sa vinariponi hie. * ¹³ Mamu hena ia koasa vasina hopena; sa kukuruna asa si tamugamu meke sari na tumia koreo, koasa ginani sapu ta vala koe Zihova, gua sapu ele tozia e Zihova koa rau. ¹⁴ Ba gamu meke sari na mia tatamana si boka henai sari na masa raqaraqqa meke sa pudapuda nene kali mataona, sapu ta vala pude na nati vinariponi, meke na nati vina hia koe Zihova, pude tadi na hiama. Kaqu

---

* 10:7 Be guana somana pa vinaripomunae meke tata babe tiqua rini sa tie matena si kote boni si arini meke kote bugoro se Zihova sina kote va bonia tugo rini sa Ipi hopena. Sa hiama si ta hivae pude via doduru totošo.

* 10:12 Liv 6:14-18

henai gamu si arini koa keke vasina viana tava madina. Sari na vinariponi arini si ta watu koa gamu meke koari na mia koburu pude tamugamu sapu mae guana koasa vina vukivukihi binaere tadi na tinoni Izireli. * ¹⁵ Kaqu paleke mae nia rini sa nene kali mataona meke sa masa raqaraqa pa totošo sapu ta vala sa deana pude va uququa, guana vinariponi ginani la koe Zihova. Hire sari na mia ginani meke tadi na mia koburu ninae rane, gua puta tugo sapu tozia e Zihova.”

¹⁶ Nanasa nia Mosese sa vina vukivukihi qoti tana sinea asa, meke tozi nia rini, sapu ele tava uqu beto si asa. Bugoroni sa sari Eleaza meke Itamara koasa ginugua asa meke nanasi sa si arini, ¹⁷ “Na vegua ke lopu hena ia gamu sa vina vukivukihi tana sinea koa keke vasina hopena? Hopena hola si asa, meke ele poni nia e Zihova koa gamu si asa, pude taleosae sa sinea tanisa butubutu. * ¹⁸ Sina lopu paleke nuquru mae nia gamu sa ehara pa korapana sa Ipi Hopena, ba kaqu hena ia gamu sa vina vukivukihi asa pa keke vasina hopena, gua puta tugo sapu tozia rau.”

¹⁹ Olaṅa se Eroni, “Be guana hena ia rau sa vina vukivukihi tana sinea ṅinoroi, ba kote qetu nia e Zihova? Pa rane ṅinoroi tu si paleke maeni tugo rini sari na dia vina vukivukihi va uququ, ba sari na tiṅitoṅa kaleadi hola hire si ta evaṅa tugo koa rau.” ²⁰ Sipu avosia tugo Mosese sapu gua asa, si valeania mo sa si asa.

11

Sari na Ginani Viana meke Bonina (Diutironomi 14:3-21)

¹ Zama se Zihova koari Mosese e Eroni, ² “Mi zama la koari na tinoni Izireli: Boka henai gamu sari doduru kurukuru ṅame ³ saripu paqaha rua kakarutu nenedi,

* 10:14 Liv 7:30-34 * 10:17 Liv 6:24-26

meke hamu va memehi sari ginani pa totošo vina rua. ⁴⁻⁷ Ba gamu si lopu kaqu henai sari na kurukuru name pu hamu va memehi sari na ginani pa totošo vina rua, ba lopu paqaha rua kakarutu nenedi kekenono guana kameli na rabiti, meke lopu kaqu henai gamu sari na kurukuru pu paqaha rua kakarutu nenedi ba lopu hamu va memehi sari na ginani pa totošo vina rua, kekenono gua na boko na kurezu*. Lopu via si arini pa dinono te Zihova. ⁸ Mu lopu henai sari na kurukuru name arini, babe tiqiu mo tomatedi, na bonidi si arini.

⁹ Kaqu henai gamu sari na igana pu ari nebenebedi na kapudi, ¹⁰ ba sarini pu koa pa korapa kolo loke nebenebedi na kapudi si lopu kaqu henai. ¹¹ Sari na tinitona toadi hire si kaqu ta pozae bonidi. Namu lopu kaqu henai gamu si arini, babe tiqiu mo saripu matedi. ¹² Namu lopu kaqu henai gamu si keketona sapu koa pa korapa kolo, saripu loke nebenebedi na kapudi. Kote kaleadi si arini koa gamu.

¹³⁻¹⁹ Hire sari na kurukuru tapuru saripu lopu leadi sisigiti meke namu lopu kaqu henai gamu: Sari na atata, duduru, nae, manuvu, nao, senene, soa, meke na veke.*

²⁰ Doduru nokinoki hitehitekedi saripu ari tatapurudi si bonidi, ²¹ ba lopu sarini pu hoke horuhoru. ²² Sari na kupokupo si kote boka henai mo gamu. ²³ Ba sari doduru pule pu hitehitekedi pu ene pa pepeso pu soku nenedi meke ari tatapurudi meke lopu horu si ta pozae bonidi.

---

* ^{11:4-7} Sa kurukuru sapu ta pozae Hyrax pa zinama English si dono guana keke kurezu nomana. * ^{11:13-19} Kaiqa votiki kurukuru

tapuru, saripu ta pozae bonidi si loke zinama Roviana, ke koa sari na pozadi pa zinama English pa kinubekubere hie: na falcon, buzzard, vulture, crow, ostrich, stork, pelican, hoopoes. Kaiqa tie si balabala ia sapu bonidi si arini sina gani rini sari na tinitona bonidi kekenono sari na tomate meke ehara.

²⁴⁻²⁸ Esei sa tie sapu tiqiu sari na nokinoki matedi hire si kaqu boni osolae kamo totoſo lodu sa rimata: Doduru kurukuru name saripu loſu paqaha rua kakarutu nenedi meke loſu hamu va memehē sari na ginani pa totoſo vina rua, meke sari doduru kurukuru name pu ka made nenedi meke ari visuvisudi si bonidi. Sa tie sapu paleki saripu matedi, si kaqu nuzapa va via i sari nana poko, ba loſu kaqu ture via tugo si asa osolae kamo totoſo lodu sa rimata.

²⁹⁻³⁰ Sari kurukuru name guana kurezu. Meke sari na kurukuru pu dono guana na kilikozo, na varilazu, na kive, regu, si ta pozae bonidi. ³¹ Be esei sa tie sapu tiqiu si arini babe saripu matedi si kaqu ta pozae bonidi osolae kamo totoſo lodu sa rimata. ³² Meke be hoqa koa keketona saripu matedi, sa tinitona kaqu ta pozae boni si asa, gua tugo na tinitona guana huda, poko, na kapu kurukuru ele tava popana, na baikā, babe sa sa tinitona sapu tavetavete nia koasa. Kaqu tava lodu pa korapa kolo, meke kaqu ta pozae boni si asa, osolae kamo totoſo lodu sa rimata. ³³ Meke be hoqa voi pa korapa raro patu sari na tinidi, sari doduru tinitona saripu koa pa korapana si boni beto mo, meke kaqu porakia goi sa raro patu sana. ³⁴ Kaiqa ginani saripu hoke boka henai, ba tava boboso koasa kolo sapu koa pa korapa raro patu sana sapu bonina, si kaqu ta pozae boni tugo. Ba be kaiqa tona saripu hoke ta napo si koa pa korapa raro, ba boni tugo si asa. ³⁵ Be sa saripu hoqai ri pu matedi si boni tugo. Be na kinakinana sapu ta tavete patu ba kaqu ta poraka tugo. ³⁶ Ba na bukaha babe na berukehe popana si loſu kaqu hite ta pozae boni, ba be na tie meke kaiqa tona pule tu si tiqiu saripu matedi, si boni si arini. ³⁷ Be keke tona matena si hoqa koasa kiko sapu tava namanama pude ta lete, sa kiko asa si korapa viana. ³⁸ Ba be ta pona pa korapa kolo sa kiko, meke be

keke to_{na} bonina si hoqa gore koasa, si boni sa kiko.

³⁹ Be keke kurukuru name sapu boka ta hena si mate, sa tie sapu tiqua si asa, si kaqu boni osolae kamo to_{so} lodu sa rimata. ⁴⁰ Be henaia keke tie sa vasi kukuru tinina sa kurukuru name asa, si kaqu nuzapa va via i sa sari nana poko, meke kaqu boni tugo si asa osolae lodu sa rimata. Be keke tie palekia sa sa kurukuru matena, si kaqu nuzapi sa sari nana poko; meke lopu kaqu tuture via si asa, osolae kamo to_{so} lodu sa rimata.

⁴¹ Namu lopu kaqu henai gamu sari na kurukuru name hitehitekedi saripu ene pa pepeso: ⁴² saripu namename, babe eneneni ka made nenedi, babe arini pu soku nenedi. ⁴³ Mu lopu va boni puleni gamu koari na hinenadi rini. ⁴⁴ Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa, mamu va madi sari na mia tinoa, sina na Hopequ si Rau. ⁴⁵ Arau tugo se Zihova sapu tura_{na} vurani gamu pa popoa Izireli. Ke Arau tugo sa mia Tamasa, meke gamu si kaqu va madi sari na mia tinoa, sina na Hopequ si Arau.*

⁴⁶ Arini tugo sari na tinaraedi rina kurukuru name na kurukuru tapuru, meke saripu koa pa korapa kolo, meke sari doduru pu ene pa pepeso. ⁴⁷ Kaqu kopu sisigiti si gamu, pude gilani saripu tava via pa dinono te Zihova, meke saripu boni. Mamu gilani sari na kurukuru toadi saripu boka ta hena, meke saripu bonidi pu lopu boka ta hena.”

12

Sa Tinarae Vina Via tadi na Barikaleqe pa Mudina sipu Koa Ta Holae

¹ Zama se Zihova koe Mosese, ² “Mu tozini sari na tinoni Izireli: ‘Sipu koa ta holae nia keke barikaleqe si keke tuna koreo, si boni si asa osolae kamo sa rane vina zuapa,

---

* 11:45 Liv 19:2; 1 Pit 1:16

kekeno^o gua tugo sapu boni si asa koasa nana minoho tana barikaleqe. ³ Koasa rane vina vesu si kaqu ta magu^d sa koburu haha, * ⁴ meke kaqu boni sa barikaleqe osolae kamo pa mudina asa koari ka tolonavulu neta rane hola gua. Koasa rane asa si kaqu via si asa. Koari na rane tanisa nana binoni mani kopu pule nia pude lopu nuquru la koasa Ipi Hopena, babe tiqui sari na tinitona hopedi osolae tava hokoto beto sa nana totošo vina via.

⁵ Sa barikaleqe sapu koa ta holae nia si keke tuna vineki si kaqu boni si asa osolae kamo pa mudina ka manege made rane, kekeno^o gua tugo sapu boni si asa koasa nana totošo tanisa nana minoho tana barikaleqe. Pa mudina sa manege made rane, si kaqu aqa ka onomo navulu onomo rane pule, pude boka via pa hahanana vinavia pa dinono te Zihova.

⁶ Be na tuna koreo ba be tuna vineki si asa sapu ta holae nia sa barikaleqe, pana hokoto sa nana totošo vina via, si kaqu paleke la nia sa koasa hiamā pa sasadana sa Ipi Hopena, si keke lami kokoreo sapu keke vuahenina pude na vina vukivukihi va uququ meke keke baruku babe na kukuva pude na vina vukivukihi tana sineā. ⁷ Kaqu va vukivukihi lani sa hiamā koe Zihova sari nana vina vukivukihi pude taleosae si asa, meke pude via si asa koasa nana totošo va taloa ehara. Asa sa ginugua koasa kinoa ta holae sapu kaqu tavetia sa barikaleqe.

⁸ Be habahuala meke loke nana tuna sipi sa barikaleqe, si kaqu paleki sa si karua kukuva babe karua baruku. Keke si pude tana vina vukivukihi va uququ, meke keke si pude na vina vukivukihi tana sineā. Meke sa hiamā si kaqu tavetia sa hahanana vina madi pude taleosae sari nana sineā, meke pude via si asa pa kenuna e Zihova. Asa sa

---

* 12:3 Zen 17:12; Lk 2:21

ginugua pa mudina sa pinodopodo sapu kaqu tavetia sa barikaleqe.”*

13

Sari na Tinarae koari na Minoho pa Kapu Tini

¹ Meke zama se Zihova koari Mosese e Eroni, ² “Be tubu kapuna sa tie, ba be moqo ba be kina sapu boka ta evanae minoho kaleana hola pa kapu, si kaqu ta turaña la koasa hiama sapu se Eroni babe tuna pa tutina sa. ³ Kaqu vilitia sa hiama sa tubu meke be ta ilirae keoro sari na pulupulu pa korapana sa tubuna, meke ta dogoro sapu lohi hola nia sa tubu sa kapuna, si ta gilana sapu na minoho kaleana hola si asa. Kaqu tozi vura nia sa hiama sapu boni sa tie pa dinono te Zihova. ⁴ Ba be keoro sa tubu, meke lopu donno guana lohi hola nia sa sa kapuna pa vari likohaena, meke sari na pulupuluna si lopu donno guana keoro, si kote veko va ilolae ia sa hiama sa tie koari ka zuapa rane. ⁵ Sa hiama si kote viliti pulea si asa koasa rane vina zuapa, meke be dogoria sa sapu donno kekenono mo sa tubuna, lopu toa, si kote veko vata kale pulea sa ka zuapa rane pule. ⁶ Kaqu viliti pulea sa hiama si asa koasa rane vina zuapa, meke be ibu sa tubu, meke lopu toa, si kote tozi vura nia sa sapu via si asa, sapu na tubu mo si asa. Kaqu nuzapa va via i sa tie sari nana poko meke kaqu tiqe via si asa pa dinono te Zihova. ⁷ Ba be toa sa tubu pa mudina sapu vilitia sa hiama, meke ta tozi vurae sapu via si asa gua, si kaqu ta viliti pule koasa hiama si asa. ⁸ Kaqu viliti pulea sa hiama si asa, meke be toa tugo si asa, si kaqu tozi vura nia sa sapu boni si asa; na minoho pa kapu sapu kaleana hola.

⁹ Be keke tie si koa ia na minoho kaleana hola pa kapuna, si kaqu ta turaña la koasa hiama si asa, ¹⁰ meke kaqu vilitia sa hiama si asa. Be donno keoro sa moqo sapu

---

* 12:8 Lk 2:24

va keori sari na pulupulu meke siⁿia na muzi, si ¹¹ na minoho pa kapu sapu ele koa seunaena hola si asa. Sa hiama si kaqu tozi vura nia sapu boni si asa, meke lopu ta hivae pude veko va ilolae ia telena, sina ele bakala mo sapu boni si asa. ¹² Be hola la sa minoho kapu hie pa doduru tinina sa tie, podalae pa batuna kamoā nēnēna, ¹³ kaqu viliti pulea sa hiama si asa. Be dogoria sa sapu hinokara ene betoa sa sa doduruna sa tinina, si kaqu tozi vura nia sa sapu via si asa. Be ta ilirae keoro sa doduru tinina meke beto sa minoho kapu si via si asa pa diⁿoⁿo te Zihova. ¹⁴ Ba be koasa toso tugo asa si lera vura mae sa tubu, si boni si asa. ¹⁵ Kaqu viliti pulea sa si asa, meke be dogoria sa hiama sapu lera sa tubu, si kaqu tozi vura nia sa sapu boni si asa. Na tubu lerana ginuana si na minoho kaleana hola pa kapu meke boni sa tie. ¹⁶ Ba sipu ibu sa tubu meke keoro pule, si kaqu la koasa hiama sa tie, ¹⁷ meke kaqu viliti pulea sa si asa. Be ta ilirae keoro sa tubu, si via si asa pa diⁿoⁿo te Zihova, meke kaqu tozi vura nia sa hiama sapu via si asa.

¹⁸ Be keke tie si moqo meke ta salaⁿa, ¹⁹ meke pa mudina asa si vura mae sapu keoro sa moqo, ba be kidakida ziⁿara keoro sa moqo, kaqu la koasa hiama si asa. ²⁰ Kaqu vilitia sa hiama si asa, meke be guana lohi hola nia sa tubu sa kapu pa vari likohaena, meke sari na pulupuluna si keoro, si kaqu ta tozi vurae sapu boni si asa. Na minoho kapu kaleana hola si asa, sapu podalae nia sa moqo. ²¹ Ba be vilitia sa hiama si asa meke sari na pulupulu pa korapana si lopu keoro, meke lopu lohi hola nia sa kapuna pa vari likohaena, ba doⁿo guana kaka si asa, si kaqu veko va seu ia sa hiama si asa koari ka zuapa rane. ²² Be vari karovi sa kidakida, si kaqu tozi vura nia sa hiama sapu boni si asa; na ele seunaena sa nana minoho. ²³ Ba be loketoⁿa si ta evaⁿa meke lopu varikarovi sa minoho; ba na kira mo si koa hola koasa pinodalaena sa

moqo, si kaqu tozi vura nia sa hiama sapu via si asa.

²⁴ Koasa tie sapu kina, be sa olarana si doño keoro babe zinara, ²⁵ sa hiama si kaqu vilitia si asa, be keoro sari na pulupuluna pa olarana, meke ta dogoro sapu lohi hola nia sa sa kapuna pa vari likohaena, na minoho kaleana hola pa kapu si asa, sapu ta podalae koasa kina. Kaqu tozi vura nia sa hiama sapu boni si asa. ²⁶ Ba be sari na pulupulu pa olarana si lopu keoro, meke lopu lohi hola nia sa sa kapuna pa vari likohaena, ba doño guana kaka mo si asa, si kaqu veko va seu ia sa hiama si asa ka zuapa rane. ²⁷ Kaqu viliti pulea sa hiama si asa koasa vina zuapa rane, meke be toa si asa, na minoho kaleana hola pa kapu si asa. Kaqu tozi vura nia sa hiama sapu boni si asa. ²⁸ Ba be lopu hobe sa dinonona, meke lopu toa tugo, ba doño guana kaka mo si lopu na minoho kaleana hola si asa. Kaqu tozi vura nia sa hiama sapu via si asa pa dinono te Zihova, sina na kirana mo si asa.

²⁹ Pana tubu batuna ba be asena si keke tie, ba be keke barikaleqe, ³⁰ si kaqu vilitia sa hiama si asa. Be guana lohi hola nia sa sa kapu pa vari likohaena, meke sari na pulupulu pa olarana si doño guana meava meke karakara; si na minoho kaleana hola si asa. Kaqu tozi vura nia sa sapu boni si asa. ³¹ Ba pana vilitia sa hiama meke doño guana lopu lohi hola nia sa tubu sa kapu pa vari likohaena, meke lopu karakara sari na pulupulu koasa olarana, si kaqu va koa vata kale ia sa si asa koari ka zuapa rane. ³² Kaqu viliti pulea sa hiama sa tubuna koasa rane vina zuapa meke be lopu toa si asa, meke loke pulupulu meavadi pa olarana, meke lopu doño guana lohi hola nia sa sa kapu vari likohaena, ³³ si kaqu neria sa tie sa batuna, ba lopu koasa vari likohaena sa tubu. Kaqu veko vata kale ia sa hiama si asa koari ka zuapa rane. ³⁴ Koasa rane vina zuapa si kaqu viliti pulea sa hiama sa tubuna, meke be

lopu toa si asa, meke lopu dono guana lohi hola nia sa kapu pa vari likohaena, si kaqu tozi vura nia sa sapu via si asa. Kaqu nuzapi sa tie sari nana poko meke kaqu via si asa. ³⁵ Ba be toa pa mudina sipu ele ta tozi vurae sapu via si asa gua, ³⁶ si kaqu viliti pulea sa hiama si asa. Be toa tugo si asa, si lopu garona pude dono hatai sari na pulupulu meavadi, sina bakala mo sapu lopu via sa tie. ³⁷ Ba be ibu sa tubu pa vinizata tanisa hiama, meke sari na pulupuluna si toa valeana pa olarana, meke ta salana sa tubu, si kaqu tozi vura nia sa hiama sapu via si asa. ³⁸ Pana kamoana kidakida si keke tie babe keke barikaleqe pa tinina, ³⁹ kaqu vilitia sa hiama sa tie sana. Be dono guana rida keoro sa kidakidana, si lopu kaleana sisigiti sa minoho, ke via sa tie.

⁴⁰⁻⁴¹ Be keke tie si vuvusu taloa kaluna pa kizuna ba be raena, si lopu boni si asa. ⁴² Ba be keke tubu si vura mae pa pakana sapu zinara keoro si kaleana hola sa minoho asa. ⁴³ Kaqu vilitia sa hiama si asa, meke be zinara keoro si asa, ⁴⁴ si kaqu tozi vura nia sa hiama sapu boni si asa, sina na minoho kaleana hola si koa pa batuna.

⁴⁵ Sa tie sapu koa ia na minoho kaleana hola pa kapuna si kaqu va sagea sa poko rikarikatana, lopu kaqu sutia sa sa kaluna, kaqu nobia sa sa isumatana, meke zama velavela guahe: 'Boni, boni si rau!' gua, pude va balau i sari na tie. ⁴⁶ Sa binoni tanisa tie si kaqu lulia sapu ve seunaena gua koa sa tie sa minoho. Kaqu koa vata kale pa kinoa tie si asa, pude lopu koa tata pa tie.

Sari na Tinaraena sa Nokonoko

⁴⁷ Pana karovia sa nokonoko kaleana hola meke toa koasa poko, be na vulu sia, ba be na poko lineni sia, ⁴⁸ be ta tigusina, babe ta hokena, babe koa pa keke kapu sapu tava popana sapu tavete nia rina likakalae, ⁴⁹ be dono guana buma sia, babe zinara, na binoni kaleana hola sapu vari karovi, meke ta hivae pude kaqu va dogoro nia koasa

hiama. ⁵⁰ Kaqu vilitia sa hiama si asa, meke kaqu veko va seu ia sa hiama sa tiñitona asa koari ka zuapa rane. ⁵¹ Kaqu viliti pulea sa hiama si asa koasa vina zuapa rane, meke be toa sa binoni kaleana asa, si kaqu ta pozae boni sa tiñitona asa. ⁵² Kaqu sulu pania sa hiama si asa, sina vari karovi sa nokonoko asa, meke ta hivae pude kaqu tava murimuri palae pa nika si asa.

⁵³ Ba be pana vilitia sa si asa, meke dogoria sa hiama sapu lopu toa sa nokonoko kaleana asa koasa tiñitona asa, ⁵⁴ si kaqu garunu nia sa sa tie pude nuzapa va via ia, meke veko va seu ia ka zuapa rane. ⁵⁵ Beto asa, si kaqu viliti pulea sa, meke be korapa toa si asa ba lopu hobe sa dinono sa minoho kaleana; meke be lopu vari karovi si asa; ba kaqu ta pozae boni tugo si asa. Kaqu sulu pania tugo goi si asa, be pa kenuna babe pa mudina si koa sa kinaleana. ⁵⁶ Ba be pana viliti pulea sa hiama si asa, meke murimuri palae sa nokonoko kaleana, si kaqu rikata pania sa sa kukuruna sa poko babe na kapu sapu bonina tatasana. ⁵⁷ Ba be vura pule mae sa nokonoko kaleana koasa poko, si toa halala pule si asa; sa tie pu tagona si kaqu sulu pania sa tiñitona asa. ⁵⁸ Be ele nuzapa va viaia sa sa poko babe na kapu asa, meke lopu ta dogoro sa nokonoko sapu koa koasa poko, si kaqu nuzapa va via pulea sa si asa, meke kaqu tiqe via si asa pa dinono te Zihova.”

⁵⁹ Arini sari na tinarae tanisa nokonoko sapu koa pa poko; be na vulu sia, babe na poko lineni, babe keke tiñitona ta tavetae pa kapu kurukuru. Gua asa sa hanana vinizata pude tozia be via babe boni si asa pa dinono te Zihova.

¹ Zama se Zihova koe Mosese, ² “Sa tinarae hie si koasa guguana sa vina via, pana ta sala_na sa tie, koasa nana minoho kaleana pa kapuna. Koasa rane sana, si kaqu ta tura_na la koa sa hiama pude tozi vura nia sapu via si asa.*

³ Kaqu ene la sa hiama pa vasina sapu koa sa tie bonina pa valena sa vasina koa sari na tie meke vilitia. Be ta sala_na sa minoho, ⁴ si kaqu garunia sa hiama, pude paleke maeni rina tura_nana sa tie si karua kurukuru tapuru viadi pa dinon_o te Zihova, meke keke kukuru huda sida, keke kukuru lozi zi_nara, keke lela_na huda hisope. ⁵ Beto asa, si kaqu zama sa hiama koasa tie, pude va matea si keke koari karua kurukuru tapuru pa besini patu, sapu koa ia na kolo lomoso. ⁶ Kaqu vagia sa sa kurukuru toana, sa huda sida, sa kukuru lozi zi_nara meke sa hisope, meke po_na lani pa kolo pa korapa eharana sa kurukuru, sapu ele matena. ⁷ Ka zuapa totoo si kaqu siburu nia sa sa ehara koasa tie, sapu kaqu tava via koasa nana minoho pa kapuna, beto si kaqu tozi vura nia sa, sapu via si asa. Kaqu va tapuru taloa ia sa sa kurukuru toana koasa vasina asa. ⁸ Kaqu _nuzapa va via i sa tie sari nana poko, meke neri pani sari doduru kaluna, huhuve, beto asa, si kaqu tiqe via si asa pa dinon_o te Zihova. Boka somana pule koari na tie si asa, ba pa sadana mo sa nana ipi, si kaqu koa si asa, koari ka zuapa rane. ⁹ Koasa rane vina zuapa, si kaqu neri pulea sa sa batuna, gumina, sari na pupudere matana, meke doduru pulupulu pa tinina; kaqu _nuzapa va via i sari nana poko, huhuve, beto asa, si kaqu tiqe via si asa.

¹⁰ Koasa rane vina vesu si kaqu paleke maeni sa si hire: Karua tuna sipi kokoreo, keke tuna sipi mamaqota, saripu tiqe keke vuahenidi pu loke ari kisakisadi, meke na palava memehena ka _neta kilo mamatana, sapu ta henie oela olive, meke kukuru lita oela olive. ¹¹ Kaqu veko lani sa

---

* 14:2 Mt 8:4; Mk 1:44; Lk 5:14, 17:14

hiama koe Zihova sari na vinariponi arini meke sa tie, koasa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. ¹² Beto asa, si keke koari karua sipi kokoreo, meke sa kapa oela olive si kaqu vagia sa hiama, pude na vina vukivukihi vina toⁿoto gale*. Kaqu ovulu ululu la nia sa si asa, pude na vinariponi arilaena koe Zihova. ¹³ Kaqu va matea sa sa tuna sipi, koasa vasina hopena, vasina pu hoke tava mate sari na kurukuru tadi na vina vukivukihi tana sinea, meke na vina vukivukihi vina uququ. Kaqu tavetia sa sapu gua asa, sina sa vina vukivukihi vina toⁿoto gale, meke sa vina vukivukihi tana sinea, si tanisa hiama, meke madidi hola si arini. ¹⁴ Kaqu vagi sa hiama sari kaiqa eharana sa tuna sipi sapu sa vina vukivukihi vina toⁿoto gale, meke kaqu vekoi sa pa boboa taliⁿa mataona, koasa gugulavata pa kali lima mataona, meke koasa gugulavata pa kali nene mataona, sa tie sapu ta salaⁿa pa nana minoho kaleana pa kapuna. ¹⁵ Kaqu vagia sa hiama sa oela olive, meke zoropo la nia sa pa ola lima gedena soti, ¹⁶ noti la nia keke kakarutu lima mataona, meke siburu nia sa ka zuapa to^toso pa kenuna e Zihova vasina. ¹⁷ Kaqu vagi sa si kaiqa oela pa ola limana, meke veko^a koasa eharana sa tuna sipi, sapu ele vekoi sa pa boboa taliⁿa mataona, meke pa gugulavata pa kali lima mataona, meke pa gugulavata pa kali nene mataona sa tie pu ta tozi vurae sapu via si asa pa nana minoho kaleana pa kapuna. ¹⁸ Sari na oela pu koa hola pa ola limana si kaqu vekoi sa pa batuna sa tie. Pa siraⁿa gua asa si kaqu va via ia sa sa tie pa kenuna e Zihova.

¹⁹ Beto asa si kaqu va vukivukihi la nia sa hiama sa vina vukivukihi tana sinea, pude taleosae sa tie. Pa mudina asa si kaqu va matea sa sa kurukuru pude na vina vukivukihi

---

* ^{14:12} Sa vina toⁿoto gale hie si pude va toⁿotia sapu gua lopu boka va vukivukihi la nia sa to^toso boni si asa.

va uququ, ²⁰ meke va uqu tura^{na}ae nia sa vinariponi huiti koasa hope. Koasa sira^{na} gua asa, si kaqu ta tavete sa vina via meke kaqu via sa tie pa kenuna e Zihova.

²¹ Be guana habahualana sa tie, meke lopu boka kamoā sa sapu ta hivae, si kaqu tura^{na} la nia mo sa si keke tuna sipi kokoreo, pude na vina vukivukihi vina to^{no}to gale la koe Zihova si asa, meke keke kilo palava memehena mo sapu henia na oela olive pude na vinariponi huiti, meke kukuru lita oela olive. ²² Kaqu paleke lani tugo sa karua kukuva babe karua baruku. Keke si pude na vina vukivukihi tana sineā, meke keke pule si pude na vina vukivukihi va uququ. ²³ Koasa rane vina vesu pa nana vina via, si kaqu paleke lani sa si arini koasa hiama pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. ²⁴ Kaqu vagia sa hiama sa tuna sipi kokoreo tanisa vina vukivukihi vina to^{no}to gale meke sa oela olive, meke kaqu ovulu va ululu lani sa si arini, pude na vinariponi arilaedi koe Zihova. ²⁵ Kaqu va matea sa hiama sa tuna sipi kokoreo meke vagi sari kaiqa eharana, meke veko lani pa boboa tali^{na} mataona, pa gugulavata kali lima mataona, meke pa gugulavata kali nene mataona sa tie. ²⁶ Kaqu zoropo lani sa hiama si kaiqa oela pa kali ola lima gedena soti, ²⁷ meke sa kakarutu lima mataona si kaqu siburu ni sa si kaiqa ka zuapa toso pa kenuna e Zihova vasina. ²⁸ Kaqu vagia sa si kaiqa oela pa ola limana, meke vekoa koasa eharana sa tuna sipi, sapu ele vekoi pa boboa tali^{na} mataona, meke pa gugulavata pa kali lima mataona, meke pa gugulavata pa kali nene mataona sa tie. ²⁹ Sari na oela saripu koa hola pa ola lima mataona soti, si kaqu vekoi sa pa batuna sa tie. Pa sira^{na} gua asa si kaqu va via ia sa sa tie pa kenuna e Zihova. ³⁰ Beto asa, si kaqu va vukivukihi nia sa si keke koari karua kukuva, babe na baruku, ³¹ pude na vina vukivukihi tana sineā, meke sapu keke si na vina vukivukihi tana vina

uququ, tura_nae nia sa vinariponi huiti. Pa sira_na gua asa si kaqu va via ia sa sa tie pa kenuna e Zihova.” ³² Arini sari na tinaraena sa minoho kaleana hola pa tinina sa tie, pu lopu boka _nana kamo sa padana sa vinariponi sapu ta hivae koasa vina vukivukihī vina via.

Nokonoko Vari Karovi pa Vetu

³³ Tozi ni e Zihova koari Mosese e Eroni si hire, ³⁴ “Pana nuquria gamu sa popoa Kenani, sa popoa sapu hiva ponia Rau koa gamu pude tamugamu, sari na tinarae hire si tamugamu totošo keke nokonoko kaleana si hoke vari karovi koari na vetu meke toa si asa. ³⁵ Be keke tie dogoria sa nokonoko kaleana hola pa nana vetu, si kaqu la tozia sa gugua koasa hiama. ³⁶ Kaqu garunia sa hiama si asa, sipu lopu ele la vilitia sa sa minoho pude va vura betoi sari doduru likakalae koasa vetu; kote gua meke lopu ta tozi vurae sapu na boni beto sa doduruna sa vetu meke sari na tin_itona. Pa mudina asa, si kaqu tiqe la si asa koasa vetu, ³⁷ meke la vilitia sa sa nokonoko kaleana. Be guana koadia sa nokonoko buma, babe zin_ara, meke don_o guana korapa gani va korapa la koasa goba, ³⁸ si kaqu luaria sa sa vetu, meke loka vekoa koari ka zuapa rane. ³⁹ Pa rane vina zuapa, si kaqu pule mae viliti pulea sa sa vetu. Be toa sa nokonoko kaleana hie, ⁴⁰ si kaqu garunu ni tie sa sari na patu vasina ta dogoro sa minoho asa, pude tava rizu pule, meke oki lani koari kaiqa vasina bonidi pa sadana sa vasileana lavata. ⁴¹ Beto asa, si kaqu ta rausu beto sari doduru goba pa korapana sa vetu, meke sari na palasita si kaqu ta okie la pa korapana keke vasina bonina pa sadana sa vasileana lavata. ⁴² Beto asa, si kaqu ta vagi si kaiqa patu, meke hobe lani koari na patu pu ele tava rizu taloa, meke kaqu ta tita keoro vaqura sari goba.

⁴³ Be guana toa pule sa nokonoko kaleana koasa vetu pa mudina sipu tava rizu pule sari na patu, meke ele ta rausu

va via, meke ele ta tita va keoro beto, ⁴⁴ si kaqu la vilitia sa hiama si asa. Be toa tugo sa nokonoko asa, si lopu via sa vetu. ⁴⁵ Kaqu ta huara gore sa vetu, meke sari na huda na patu, si kaqu ta paleke vura koasa vasileana lavata, meke la vekoi koasa vasina bonina. ⁴⁶ Sa tie sapu nuquru koasa vetu asa, toতো ta tuku va nabu sa vetu, si lopu kaqu via si asa, osolae kamo toতো lodu sa rimata. ⁴⁷ Asa sapu eko babe henahena koasa vetu asa, si kaqu va via i sa sari na nana poko.

⁴⁸ Pa mudina sipu ta tita keoro pule si keke vetu, meke mae vilitia sa hiama, meke lopu vura pule mae sa nokonoko kaleana, si kaqu tozi vura nia sa, sapu via sa vetu, sina ele ta salaṅa pule beto hokara sa nokonoko kaleana. ⁴⁹ Pude va via hokaria sa vetu pa kenuna Zihova, si kaqu vagi sa hiama si karua kurukuru tapuru, kaiqa huda sida, meke keke lozi ziṅara meke keke linetelete hisope, ⁵⁰ meke kaqu va matea sa si keke koari karua kurukuru tapuru koasa baolo patu, sapu koa ia na kolo lomos. ⁵¹ Beto asa, si kaqu vagia sa sa huda sida, sa hisope meke sa lozi ziṅara, meke sa kurukuru toana, meke poṅa lani koasa eharana sa kurukuru tapuru, sapu tava mate pa kolo. Meke ka zuapa toতো, si kaqu siburu la nia sa koasa vetu sa ehara. ⁵² Pa siraṅa gua asa, si kaqu tava via sa vetu, koasa kolo lomos, sa kurukuru toana, sa huda sida, sa hisope, meke sa lozi ziṅara, meke sa eharana sa kurukuru tapuru. ⁵³ Beto asa, si kaqu va tapuru taloa ia sa sa kurukuru tapuru toana pa sadana sa vasileana lavata pa hiqohiqo. Koasa siraṅa gua asa, si va via ia sa hiama sa vetu pa dinoṅo te Zihova.”

⁵⁴ Arini sari na tinaraedi ri na minoho kaleadi pa kapu, ⁵⁵⁻⁵⁶ sari na tubu, moqo, meke sari na nokonokodi rina poko na vetu. ⁵⁷ Sari na tinarae hire, si va dogoroni gita, toতো via babe lopu via sari na tiṅitoṅa.

15

Sari na Tinaraena sa Kolo Bonina sapu Vura pa Tinina sa Tie

¹ Zama se Zihova koari Mosese e Eroni, ² “Mamu tozini sari na tinoni Izireli: Pana moho sa tie muzi laguna, sa kolo asa si lopu viana, ³ be sa kolo asa si vura pa tinina ba be tava noso pa tinina. ⁴ Sa teqe sapu habotia sa babe ekoa sa si lopu via. ⁵ Sa tie sapu tiqua sa nana teqe ⁶ babe habotia si keketona sapu habotia sa tie, si kaqu va via i sa sari nana poko meke kaqu huhuve tugo si asa, ba lopu kaqu turei via tugo osolae kamo totošo lodu sa rimata. ⁷ Sa tie sapu tiqua sa tie sapu muzi laguna si kaqu va via i sari nana poko, meke kaqu huhuve tugo si asa, ba lopu kaqu tuturei via tugo si asa osolae kamo totošo lodu sa rimata. ⁸ Be lora sa tie muzi laguna si keke tie sapu viana pa dinoño te Zihova, si kaqu va via i sa tie sana sari nana poko, meke kaqu huhuve tugo si asa, ba lopu kaqu via tugo si asa osolae kamo totošo lodu sa rimata. ⁹ Be habotia sa tie muzi laguna, si keke kurukuru babe keke habohabotuana, si boni sa kurukuru babe sa habohabotuana. ¹⁰ Be tiqua keke tie, si keketona sapu habotia sa tie muzi laguna, si boni si asa, osolae kamo totošo lodu sa rimata. Be keke tie si palekia si keke toña sapu habotia sa tie, si kaqu va via i sa sari nana poko meke kaqu huhuve tugo si asa, ba lopu kaqu tuturei via tugo si asa, osolae kamo totošo lodu sa rimata. ¹¹ Be keke tie muzi laguna, si lopu pezaku kekenu meke tiqua sa si keke tie, si kaqu va via i sa sari nana poko meke kaqu huhuve si asa, ba lopu kaqu tuturei via si asa, osolae kamo totošo lodu sa rimata. ¹² Be tiqua sa tie muzi laguna si keke raro, kaqu ta poraka si asa; ba be keke baolo huda si tiqua sa tie, si kaqu tava via pa kolo si asa.

¹³ Beto hoi sipu ta sala^{na} sa tie koasa nana minoho, si kaqu nae ka zuapa rane si asa, meke kaqu tiqe va via i sa sari nana poko, meke kaqu huhuve tugo pa kolo bukaha, meke tiqe via si asa. ¹⁴ Pa rane vina vesu si kaqu paleke lani sa sari karua kukuva, babe karua baruku pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova meke valani sa koasa hiama. ¹⁵ Kaqu va vukivukihi ni sa hiama si arini; keke si pude na vina vukivukihi tana sinea; meke keke pule si tana vina vukivukihi va uququ. Pa sira^{na} gua asa, si kaqu tava via sa tie muzi laguna pa dinon^o te Zihova.

¹⁶ Pana lulua haru sa tie, si kaqu huvea sa sa doduru tinina pa kolo, ba kote via si asa pana kamo toto^{so} lodu sa rimata. ¹⁷ Be karovia boboso kolo tanisa palabatu si keke poko babe kapu kurukuru si kaqu tava via si asa pa kolo, ba kaqu boni si asa osolae kamo toto^{so} lodu sa rimata. ¹⁸ Sipu beto tugo vari eko turaⁿⁱ sari karua, sa barikaleqe meke sa palabatu, si kaqu huve beto sari karua, ba kaqu boni sari karua osolae kamo toto^{so} lodu sa rimata.

¹⁹ Pana kamo^a nana minoho barikaleqe sa barikaleqe, si lopu kaqu via si asa pa dinon^o te Zihova koari ka zuapa rane. Asa sapu tiqua si asa, si kaqu boni si asa osolae kamo toto^{so} lodu sa rimata. ²⁰ Kaqu boni sa tin^{ito}na, sapu habotia ba be ekoa sa barikaleqe pu kamo^a nana minoho. ²¹⁻²³ Be keke tie si tiqua sa nana poko ba be habotia sa tin^{ito}na sapu habotia sa, si kaqu va via i sa sari nana poko, meke kaqu huhuve tugo si asa, ba kaqu boni tugo si asa osolae kamo toto^{so} lodu sa rimata. ²⁴ Be keke tie, si eko tura^{nia} sa barikaleqe pa toto^{so} sipu kamo^a nana minoho barikaleqe si asa, si kaqu koa boni koari ka zuapa rane si asa, meke sa teqe sapu ekoa sa si kaqu boni tugo pa dinon^o te Zihova.

²⁵ Be keke barikaleqe si kamo^a na minoho barikaleqe koari kaiqa rane, ba lopu pa toto^{so} tanisa minoho

barikaleqe, meke lopu boka makudo si asa, si kaqu koa boni la mo si asa osolae beto sa minoho, gua puta tugo sapu boni si asa koasa totošo kamoā minoho barikaleqe. ²⁶ Na teqe babe keketona, sapu ekoa sa babe habotia sa koasa totošo sipu ta kamoe nia sa sa minoho asa, si kaqu boni tugo. ²⁷ Sa tie pu tiqudi si kaqu boni tugo; meke kaqu va via i sa sari nana poko, meke kaqu huhuve tugo si asa; ba kaqu boni si asa osolae kamo totošo lodu sa rimata.

²⁸ Sipu noso sa nana minoho barikaleqe, si kaqu aqa paki si asa koari ka zuapa rane, meke kaqu tiqe via si asa pa dinono te Zihova. ²⁹ Meke koasa rane vina vesu, si kaqu vagi sa si karua kukuva babe karua baruku, meke paleke lani koasa hiama pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. ³⁰ Kaqu va vukivukihi nia sa hiama si keke koa rini, pude na vina vukivukihi tana sineā, meke sapu keke sina vina vukivukihi va uququ; pa siraña gua asa si kaqu ta tavete sa vina via madina koasa.

³¹ Kaqu va balau i gamu sari na tinoni Izireli koari na tinona bonidi pude lopu kaqu va bonia rini sa Ipi Hopena meke mate pa kenuna e Zihova, sapu turu pa vari korapana sa kinoa tie.”

³² Arini sari na tinarae koasa guguana sa tie muzi laguna meke sa lulua haru, ³³ meke sa barikaleqe pa nana totošo minoho barikaleqe, meke sa tie meke sa barikaleqe pu boni sina sa kolo bonina si vura pa tinidia, meke sa tie sapu boni sina eko turaña sa sa nana barikaleqe totošo kamo sa minoho barikaleqe.

16

Sa Rane Tinaleosaena sa Sinea

¹ Pa mudina sa minate tadi karua tuna koreo e Eroni, sipu tata la ia rini se Zihova meke mate, si zama la koe Mosese se Zihova: ² “Mu tozi nia sa tasimu se Eroni pude

lopu kaqu nuquru hoboro mae pa kenuqu Rau koasa Lose Hopena pa Hopena pa mudina sa poko goba pa nana hiniva soti si asa pude lopu mate si asa. Ura vasina si vura pa korapa lei si Rau pa batuna sa tukutukuna, vasina pu koa ia tinaleosae na vinulasadi sari na sinea koasa Bokese Vinariva Egoi^{d.*} ³ Guahe si kaqu tavetia e Eroni pana nuquria sa sa lose hopena pa hopena: Kaqu va vukivukihi nia sa si keke bulumakao kokoreo vaqurana pude ta taleosae sari nana sinea, meke keke sipi kokoreo tana vina vukivukihi va uququ.*

⁴ Kaqu huhuve va via si asa, beto meke va sagea sa nana poko hopena sapu sa poko lineni doduruna meke sa poko lineni korapae, sa poko dokoho, meke sa toropae batu tanisa hiama.

⁵ Meke karua sari na qoti kokoreo si kaqu vagi Eroni koari na butubutu Izireli pude na vina vukivukihi tana sinea, meke keke sipi kokoreo pude na vina vukivukihi va uququ. ⁶ Meke kaqu va vukivukihi nia Eroni sa bulumakao kokoreo pude na tinaleosaena sa nana sinea soti telena meke sari na sinea tanisa nana tatamana soti. ⁷ Beto asa si kaqu vagi sa sari karua qoti kokoreo meke kaqu la turaṅi sa pa kenuna e Zihova pa sasadana sa Ipi Hope. ⁸ Meke kaqu mudumudukeda ni karua qoti kokoreo si pude te Zihova meke keke pule pude paleke taloa nia sa sinea. ⁹ Kaqu vagia sa qoti sapu la gua koe Zihova meke va vukivukihi nia sa si asa pude na vinulasana sa sinea. ¹⁰ Meke sa qoti sapu ele ta vizata koasa mudumudukeda pude paleke taloa nia sa sinea, si kaqu toana, meke ta turaṅa la pa kenuna e Zihova pude na vinulasana sa sinea, meke ta garunu taloa si asa pa korapa qega, pude paleke taloa nia sa sinea tadirini.

---

* 16:2 Hib 6:19   * 16:3 Hib 9:7

¹¹ Pana va vukivukihi nia Eroni sa bulumakao pude na tinaleosaena sa nana sinea soti, meke tadi na tie pu koa pa nana tatamana soti, ¹² si kaqu vagia sa si keke palepalekeana nika sapu siⁿia motete toadi koasa hope vina vukivukihi meke padana karua siniovo lima sapu siⁿia na vina uququ oto huda humaⁿa lea, meke paleke nuquru lani pa korapa Lose sapu Hopena pa Hopena. ¹³ Meke pa kenuna e Zihova vasina, si kote ta veko sa vina uququ oto humaⁿa lea pa nika, meke sa tuⁿahana si kote va paeria sa sa tukutukuna sa Bokese Vinariva Egoi, ke lopu kaqu boka mate si asa. ¹⁴ Meke sari na kakarutuna si kote va boboso nia ehara bulumakao sa sapu va matea sa, meke siburu nia sa koasa tukutukuna sa bokese, meke kaiqa pule si kote siburu lani sa ka zuapa totošo, pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi.

¹⁵ Meke sipu beto saripu gua arini si kaqu tiqe va matea sa sa qoti tana tinaleosaedi ri na sinea tadi na tie, meke kaqu siburu la nia sa eharana koasa tukutukuna sa Bokese Vinariva Egoi, meke gua tugo pa kenuna bokese kekeⁿoⁿo gua tugo sapu evaⁿia sa koasa eharana sa bulumakao.*

¹⁶ Koasa ginugua asa si kaqu tava hope sa Lose Hopena pa Hopena, koa gua koari doduru binoni na sinea tadi na tinoni Izireli, kaqu tavetia sa sapu gua tugo asa koasa Ipi Hopena, sina koa pa vari korapana sa kinoa tie meke sa binoni tadirini. ¹⁷ Kaqu loke tie si koa pa korapa Ipi Hope, totošo nuquru la pa korapana sa Lose Hopena pa Hopena se Eroni, pude tavetia sa vina via osolae vura pule si asa, sipu beto tavetia sa sa vinulasana sa nana sinea soti, sa nana tatamana soti, meke sa butubutu Izireli. ¹⁸ Beto asa si kaqu vura la koasa hope vina vukivukihi se Eroni pa kenuna e Zihova meke tavetia sa vina via tanisa. Kaqu vagi sa si kaiqa ehara bulumakao, meke kaiqa ehara qoti, meke

---

* 16:15 Hib 9:12

vekoï koari ka made kikiho koari ka made iiona sa hope. ¹⁹ Meke kaqu va boboso ni ehara Eroni sari na kakarutuna, meke siburu lani sa koasa hope ka zuapa totošo. Meke pa siraṅa gua asa si kaqu va via ia Eroni sa hope koari na sinea tadi na tie Izireli meke va madia sa koe Zihova.

Sa Qoti sapu Paleke Taloa nia sa Sinea

²⁰ Pana beto tavetia Eroni sa tinavete vina via tanisa Lose Hopena pa Hopena, sa Ipi Hopena, meke sa hope vina vukivukihi, si kaqu turaṅa mae nia sa sa qoti toana.

²¹ Meke kaqu va oponi limana sa sa qoti toana, meke kaqu helahelae beto ni sa sari doduru tinavete kaleadi na sinea tadi na tinoni Izireli, totošo kilua rini se Zihova, meke veko lani pa batuna sa qoti. Meke kaqu ta garunu taloa sa qoti pa korapa qega, koasa tie ta vizatana pude tavetia sapu gua asa. ²² Meke kaqu paleke la nia sa qoti koari na vasidi ivuluna sari doduru dia sinea.

²³ Beto asa si kaqu nuquru la pa korapa Ipi Hopena se Eroni meke va gorei sa sari na poko hiama saripu va sagei sa tatasana sipu lopu ele nuquru la koa sa Lose Hopena pa Hopena si asa, meke vekoï sa vasina.* ²⁴ Meke kaqu huve va via si asa pa vasina madina meke tiqe va sagei sari votiki poko hiama, beto asa si kaqu vura la si asa meke tavetia sa vina vukivukihi va uququ pude tanisa meke keke vina vukivukihi va uququ tadi na tinoni Izireli pude taleosae sari nana sinea soti, meke tadi na tinoni Izireli. ²⁵ Kaqu va uqua Eroni pa hope sa deanana sa vina vukivukihi tana sinea.

²⁶ Sa tie sapu garunu taloa nia sa qoti pa korapa qega koasa toqere Azazela* si kaqu popaha va via valeani sari nana poko, meke huve va via, meke tiqe pule la vasina koa sa butubutu tie. ²⁷ Sa ehara koa holadi tanisa bulumakao

---

* 16:23 Izk 44:19 * 16:26 Sa zinama "Azazela" sa ginuana si na toqere tana tinahuara babe na toqere tana minate.

meke sa qoti pude na vina vukivukihi tana sinea, saripu ta paleke nuquru eharadi pude na vina viana sa Lose Hopena pa Hopena, si kaqu ta paleke vura tura^{nae} koari na kapudi, na masadi meke sari na lagudi pa valena sa popoa pu koa rina tie meke kaqu ta sulu palae vasina.*
²⁸ Sa tie sapu eva^{nia} sa vina uququ si kaqu popaha va via i sari nana poko meke huve va via tugo meke tiqe pule la koari na tie.

Sa Kinopuna sa Rane Tinaleosae tana Sinea

²⁹ Sa tinarae hie si kaqu tamugamu na tinoni Izireli doduru toso meke sari na votiki tie pu karovodi mae pu koa koa gamu. Doduru vuaheni koasa rane vina manege puta koasa sidara vina zuapa si kaqu koa madi pa ginani si gamu meke lopu tavetavete.* ³⁰ Koasa rane sana si kaqu taleosae sari na mia sinea koasa tinavete hiama pa vina vukivukihi meke tinavete vina via, meke kaqu taleosae meke via si gamu pa kenuna Zihova. ³¹ Meke pa doduru vuaheni sa rane asa si kaqu na rane hopena hola, meke asa sa rane sapu kaqu va madia gamu pude lopu henahena meke lopu kaqu hite tavetia gamu si keke tinavete hokara. ³² Sa ^{na}tati hiama kenukenu sapu ta zoropo oela hopena pa batuna, meke tava madi si asa, sapu kaqu sogo hobe sa tamana si kaqu tavetia sa vina vukivukihi tana sinea. Asa tugo si kaqu va sagei sari na poko lineni meke sari na poko hopedi, ³³ meke kaqu tavetia sa sa tinavete tana tinaleosaena sa sinea koa sa Lose Hopena pa Hopena, koa sa Ipi Hopena, koasa hope vina vukivukihi, koari na butubutu hiama, meke tadi doduru tinoni koasa butubutu Izireli. ³⁴ Sari na tinarae hire si kaqu ta kopue koari doduru vuaheni mae hiroi. Keke toso pa vuaheni si kaqu

---

* 16:27 Hib 13:11   * 16:29 Liv 23:26-32; Nab 29:7-11

ta tavete sa tinaleosaedi ri na tinoni Izireli koa ri na dia sinea.”

Ke kekenono gua arini si taveti e Mosesese koasa ginarunu te Zihova.

17

Sa Minadi Tanisa Ehara

¹ Tozi nia Zihova se Mosesese, ² “Mamu tozi nia koe Eroni meke koari na tuna koreo, meke koari doduru tinoni Izireli sari na tinarae hire: ³⁻⁴ Lopu boka va matea keke tie Izireli si keke bulumakao, keke sipi, babe keke qoti koari doduru vasina, pude vina vukivukihi la koe Zihova, ba mamu la koasa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova. Be va matea keke tie si keke kurukuru pa vasileana babe pa hiqohiqo ba sekea sa sa tinarae te Zihova, meke sa tinavete asa si kekenono gua tugo sapu va mate tie si asa. Ele zoloro sa eharana, meke namu lopu kaqu koa hola koari na tie Izireli si asa. ⁵ Sa ginuana sa tinarae hie si pude sari na tinoni Izireli si madi paleke maeni kamahire koe Zihova sari na kurukuru saripu hoke va matei rini pa korapa hiqohiqo. Kaqu paleke maeni rini si arini kamahire koasa hiama pa sasadana sa Ipi Hopena meke va vukivukihi ni pude na vina vukivukihi binaere koe Zihova. ⁶ Sa hiama si kaqu siburu nia sa ehara koasa Hope pa sasadana sa Ipi Hopena meke va uqua sa deanana, pude sa hibina si ta qetue koa Zihova. ⁷ Sari na tinoni Izireli si lopu kaqu va karia se Zihova meke mate hobori sari na dia kurukuru pa korapa soloso meke va vukivukihi lani koasa tomate qoti pa vinahesi beku. Kaqu kopu nia ri na tinoni Izireli sa tinarae hie koari doduru totoaso mae hiroi.

⁸ Mamu zama nia koari na tinoni Izireli sapu gua hie: Be keke tie Izireli babe keke tie karovona saripu korapa koa pa korapa mia gamu, si va vukivukihi va uququ babe keke votiki vina vukivukihi, ⁹ meke lopu va vukivukihi la koe

Zihova pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova, si namu lopu kaqu koa hola koari na tie Izireli si asa.

¹⁰ Be keke tie Izireli babe keke tie karovona saripu korapa koa pa korapa butubutu, si henai masa pu koai eharadi, si kaqu kanai e Zihova si arini, meke kaqu hitu taloani Sa koari Nana tinoni si arini.* ¹¹ Ura sa tinoa tadi doduru tĩnĩtona toadi si koa koasa eharana sa. Meke sa ehara si ta poni koa gamu pude vulasa pani sari na mia sinea koasa hope te Zihova. Sari doduru ehara si kaqu zoloro vura koasa hope pude taleosae sari na mia sinea meke lopu mate si gamu.* ¹² Gua asa ke zama si Rau koari na tinoni pa Izireli sapu loke tie koa gamu: sari na tie Izireli babe sari na tie karovodi si kaqu gania sa masa sapu koa ia na ehara.

¹³ Be na tie Izireli babe na tie karovona sapu koa pa korapana sa butubutu, si vagia si keke kurukuru nname babe keke kurukuru tapuru sapu viana pa dinonno te Zihova, si kaqu va zoloro pania sa sa eharana pa pepeso meke tamunu nia pepeso. ¹⁴ Sa tinoa tadi doduru tĩnĩtona toadi si koa koasa ehara, gua asa ke zamai e Zihova sari na tinoni Izireli, pude lopu hena ia rini sa masa sapu korapa koa ia ehara; babe gania rini si asa, si kaqu ta hitu palae koasa butubutu Izireli.

¹⁵ Be keke tie Izireli babe tie karovona, si dogoria si keke kurukuru matena babe sapu tava mate koari na kurukuru pinomodi meke hena ia sa sa masana, si kaqu sopu i sa sari nana poko, meke huhuve, meke koa aqa osolae kamo sa tooso lodu sa rimata meke tiqe kaqu via pa dinonno te Zihova si asa meke boka somana pule koari na tie Izireli. ¹⁶ Be lopu sopu i sa sari nana poko meke lopu huhuve si asa, si kaqu ta goreini tugo sa sari nana sinea.”

---

* 17:10 Zen 9:4; Liv 7:26-27, 19:26; Diut 12:16,23, 15:23   * 17:11 Hib 9:22

18

Sari na Hahanana Vinari Riqihi pu Lopu Tava Malumudi

¹ Zama la ia e Zihova se Mosese, ² “Mamu tozini sari na tinoni Izireli: Arau se Zihova sa mia Tamasa. ³ Mi lopu tavete luli gamu sari na tinavete kaleadi pu taveti ri na tinoni pa popoa Izipi, vasina pu ele koa ia gamu, babe sari na tinoni pu koadi pa popoa Kenani, vasina pu korapa turaṅa lani gamu Rau kamahire. ⁴ Mi va tabei sari na Qua tinarae, mamu taveti gua sapu garununi gamu Rau. Arau se Zihova sa mia Tamasa. ⁵ Mi luli na taveti sari na Qua tinarae saripu ponini gamu Rau; ura sa tie pu va tabei sari na Qua tinarae si kaqu toa. Arau se Zihova.*

⁶ Loke tie koa gamu si kaqu eko turaṅia pa tinavete vinari riqihi si keke turaṅana soti pa pinodo. Arau se Zihova. ⁷ Mu lopu va kurekurea goi sa tamamu pude eko turaṅia sa tinamu. Mu lopu va kurekurea goi sa tinamu soti. ⁸ Mu lopu va kurekurea goi sa tamamu pude eko turaṅia sa nana barikaleqe sapu sa tinamu karokarovo.* ⁹ Mu lopu eko turaṅia goi sa vavenemu babe sa tasimu vinatakele tanisa tamamu babe tanisa tinamu, be podona koasa mua vetu soti ba be pa votiki vasina.* ¹⁰ Mu lopu eko turaṅia goi sa tuna sa tumu koreo babe sa tuna sa tumu barikaleqe, ura kote kurekure si goi. ¹¹ Mu lopu eko turaṅia goi sa tasimu karokarovo sapu sa tuna sa tinamu karokarovo, ura asa ba na tasimu vineki tugo. ¹²⁻¹³ Mu lopu eko turaṅia goi sa tasina barikaleqe sa tamamu babe tinamu. Ura na turaṅamia soti pa pinodo si asa.* ¹⁴ Mu lopu eko turaṅia goi sa barikaleqe tanisa tasina koreo sa tamamu, ura asa ba na buhimu goi. ¹⁵ Mu lopu eko turaṅia

---

* 18:5 Nehe 9:29; Izk 18:9, 20:11-13; Lk 10:28; Rom 10:5; Qal 3:12 * 18:8
 Liv 20:11; Diut 22:30, 27:20 * 18:9 Liv 20:17; Diut 27:22 * 18:12-13 Liv
 20:19-20

goi sa mua roroto. Asa sa barikaleqe sina tumu, * ¹⁶ babe sa barikaleqe tanisa tasimu koreo. * ¹⁷ Mu lopu eko turaⁿia goi sa tuna vineki sa mua barikaleqe. Meke lopu kaqu eko turaⁿia tugo goi sa tuna sa tuna vineki sa mua barikaleqe, babe na tuna vineki sa tuna koreo sa mua barikaleqe. Ura na turaⁿamu soti mo goi si arini, meke lopu leana sapu gua asa. * ¹⁸ Mu lopu haba ia goi sa tasina barikaleqe sa mua barikaleqe, sipu korapa toana sa mua barikaleqe soti.

¹⁹ Mu lopu eko turaⁿia goi pa toতোসা kamo na minoho barikaleqe sa barikaleqe. Ura na lopu via si asa pa kenuqu Rau. * ²⁰ Mu lopu eko turaⁿia goi, si keke barikaleqe tanisa turaⁿamu, sina lopu kaqu via si goi pa kenuqu Rau. * ²¹ Mu lopu va vukivukihi lani pa vinahesina sa tamasa Moleki sari kaiqa mia koburu, ura kote noⁿovalia goi sa pozaqu Rau e Zihova sa mia Tamasa pa siraⁿa gua asa. * ²² Mu lopu eko turaⁿia goi si keke tie pa tinavete vinari riqihi, guana keke barikaleqe, namu kaleana hola koe Tamasa sapu gua asa. * ²³ Loke tie babe keke barikaleqe si kaqu papa ia si keke kurukuru ⁿame. Ura sa sinea gua asa si boni hola pa kenuqu Rau.*

²⁴ Mi lopu va boni sari na mia tinoa koari na tinavete gua arini. Ura gugua arini sari na tinavete bonidi pu taveti ri na tie huporo, saripu koadi tatasana sipu lopu ele mae si gamu pa popoa Kenani, meke Arau e Zihova si kaqu hadu vurani, pude boka nuquru la si gamu vasina. ²⁵ Sari na tinavete kaleadi tadirini si va bonia sa pepeso, gua asa ke tava kilasa si asa koe Zihova. Kote ta hitu sari na tinoni pa popoa Kenani kekeⁿono gua sapu sa

---

* 18:15 Liv 20:12   * 18:16 Liv 20:21   * 18:17 Liv 20:14; Diut 27:23
 * 18:19 Liv 20:18   * 18:20 Liv 20:10   * 18:21 Liv 20:1-5   * 18:22 Liv 20:13
 * 18:23 Ekd 22:19; Liv 20:15-16; Diut 27:21

tie si lua vura nia sa ginani kaleana. ²⁶⁻²⁷ Sari na tie hire si taveti sari na tinavete kaleadi gugua arini meke va bonia rini sa popoa; ba gamu si lopu kaqu taveti sari na tinavete gugua arini. Gamu doduru mo, be na tie Izireli si gamu, babe na tie karovodi pu koa somanae koa gamu, si kaqu va tabei sari na tinarae na zinama te Zihova. ²⁸ Be guana taveti gamu sari na tinavete kaleadi sara, si kaqu va bonia gamu sa popoa meke kaqu ta hitu vura si gamu koasa popoa keke η o η o gua sapu lua vurani sa tie sa ginani kaleana, meke keke η o η o gua sapu ta hadu vura sari na tinoni pu koadi vasina tatasana, sipu lopu ele mae si gamu. ²⁹ Gilania, mia gamu sapu be taveti gamu sari na tinavete kaleadi gugua arini, si kaqu ta hitu palae koasa butubutu Izireli si arini.

³⁰ Mi va tabei gamu sari na tinarae saripu ponini gamu Rau; mamu lopu luli sari na tinavete pu tavetaveti ri na tinoni pu ele koadi koasa popoa sana tatasana, sipu lopu ele mae gamu. Mamu lopu va boni sari na mia tinoa koari na tinavete kaleadi gugua arini. Arau se Zihova sa mia Tamasa.”

19

Sa Tinaraena sa Kinoa Viana meke sa Tinavete Tonoto

¹ Meke tozi nia e Zihova se Mosese, ² “mamu tozini sari na tinoni Izireli, ‘Mi koa madi, via, meke tonoto si gamu, ura Arau Zihova, sa mia Tamasa sina Tamasa madiqu, viaqu, meke tonoto, gua.*’ ³ Hopeke gamu doduru si kaqu pama η a nia sa tinamu meke tamamu, meke kopu nia sa rane Sabati, gua puta tugo sapu garununi Rau koa gamu, ura Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa.*

---

* ^{19:2} Liv 11:44-45; 1 Pit 1:16   * ^{19:3} Ekd 20:8,12; Diut 5:12,16

⁴ Mu lopu kekere la na vahesi sari na beku; babe taveti pa aeana na qolo na siliva na gua sari na tamasa beku pude tamugamu, ura Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa.*

⁵ Totosona pu tavetia gamu sa vina vukivukihi tana binaere la koe Zihova si mi tavete la nia koa Sa pa siraⁿa gua sapu kaqu ta qetue koa Sa. ⁶ Sa masana sa kurukuru sapu tava mate si kaqu ta hena tugo koasa rane asa, babe pa koivugona. Meke be koa hola meke kamo sa vina ⁿeta rane si kaqu ta sulu va murimuri beto si arini. ⁷ Be ta hena koa keke tie si asa koasa rane vina ⁿeta si lopu via si asa, meke lopu kaqu ta qetue si asa koe Zihova. ⁸ Ba be hena ia keke tie si asa si sea mo si asa, sina ele tavetavete hoboro nia sa sapu ele tava madina koe Zihova, meke namu lopu kaqu koa hola koari na tie Izireli si asa.

⁹ Pana pakepakete si gamu koari na mia inuma, si mamu lopu pakepakete kamo la gua pa hukihukiridi ri na inuma, meke lopu kaqu pule la si gamu meke seke vagi gamu batudi sari na huiti saripu koa holadi vasina.* ¹⁰ Mu lopu pule la pa korapana sa mua inuma vaeni pude pudiki luli vagi sari na vua qurepi^d saripu lopu vagi goi babe tava hoqa palae; mamu veko vala i koari na tie malaⁿadi babe na tie karovodi. Ura Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa. ¹¹ Mu lopu hiko na sekesekei na kokoha.* ¹² Mu lopu zama kokoha pa tinokotokoro koasa pozaqu Rau, ura kote ta ⁿoⁿovala sa pozaqu Rau. Ura Arau se Zihova sa mia Tamasa.*

¹³ Mu lopu sekesekei nia na ⁿoⁿovalia goi sa turaⁿamu babe hikoi sari na likakalae tanisa. Mamu lopu tuqe va se-
unae nia keke boⁿi goi sa tinabarana keke tie tavetavete.*

* 19:4 Liv 26:1; Ekd 20:23, 34:17; Diut 27:15 * 19:9 Liv 23:22; Diut 24:19-22

* 19:11 Ekd 20:15,16; Diut 5:19,20 * 19:12 Ekd 20:7; Diut 5:11; Mt 5:33

* 19:13 Diut 24:14-15

¹⁴ Mu lopu zama va kleania goi sa tie nulina babe veko nia keketoŋa goi sa kenuna sa tie behuna pude vata tubarae nia. Ba mu va tabe Au, ura Arau se Zihova sa mia Tamasa.*

¹⁵ Mamu zama va hinokara na balabala va toŋoto, pana vizavizata si gamu koari na binalabala tana tinarae pa vinaripitui. Mu lopu toka kleania sa tie habahuala babe sa tie tagotagona, ba pa tinoŋoto si kaqu pitua goi sa tie.

* ¹⁶ Mu lopu ene varikarovae na zama ŋoŋovala koari na tie, babe ele ta zutu si keke tie, si mamu zama hinokara pude lopu kaqu mate si asa pa zinutu kokoha. Ura Arau se Zihova sa Mia Tamasa.

¹⁷ Mu lopu kuhana nia pa korapa bulomu sa turaŋamu. Ba mamu nore va toŋotia si asa, pude lopu kaqu somana nia goi sa nana sinea.* ¹⁸ Mu lopu tubehia goi si keke tie babe kana la ia mo goi si asa doduru totoŋo, ba mu tataru nia si asa gua puta tugo sapu tataru pule nigo telemu si agoi, ura Arau se Zihova.*

¹⁹ Mu va tabei sari na qua tinarae hire: Mu lopu varivari papani sari na votiki kurukuru. Mu lopu letei sari karua votiki kiko pa keke ilaka. Mu lopu va sagea sa poko sapu ta piti varisotoi koari karua poko votikaedi.*

²⁰ Be keke vineki sina pinausu tana keke tie pu pausuna, meke ta vizata vekona si asa, ba lopu ele ta veko pinirovetuna si asa, meke va sea ia keke tie si asa sipu lopu ele ta rupahana si asa koasa tie pu pausuna, si kaqu tava kilasa si arini; ba lopu kaqu tava mate sari karua hire, sa vineki meke sa tie pu va sea ia, sina lopu ele ta rupahana sa vineki hie. ²¹ Kaqu paleke mae nia sa tie si keke sipi kokoreo pa sasadana sa Ipi Hope, pude na vina vukivukihi tinaleosae koe Zihova. ²² Kaqu vagia sa hiama sa sipi

---

* 19:14 Diut 27:18   * 19:15 Ekd 23:6-8; Diut 16:19   * 19:17 Mt 18:15

* 19:18 Mt 5:43, 19:19, 22:39; Mk 12:31; Lk 10:27; Rom 13:9; Qal 5:14; Zem 2:8

* 19:19 Diut 22:9-11

kokoreo meke tavetia sa sa vina vukivukihi tinaleosae pa kenuna e Zihova pude na vinulasana sa nana sinea sapu ele tavetia sa, si kaqu tiqe taleosae koe Zihova.

²³ Pana kamoā gamu sa popoa Kenani meke letei sari na vua huda, si kaqu balabala ni bonidi gamu sari na vua huda koari ka neta vuaheni kekenu. Koari vuaheni arini si lopu kaqu henai gamu sari na vuadi rini. ²⁴ Meke koasa vuaheni vina made si kaqu tava madi sari doduru vua huda pude na vinariponi vinahesina e Zihova si arini. ²⁵ Ba koasa vuaheni vina lima si boka henai gamu sari na vuadi. Be lulia gamu sapu gua asa, si kote vua va sokusoku sari na mia huda. Arau se Zihova sa mia Tamasa.

²⁶ Mu lopu henai sari na masa saripu koai eharadi. Mu lopu tavetavete potana, babe hata tinokae koari na tomate.* ²⁷ Mu lopu koto va kaleani sari na kalu pa karua kalina sa batumu meke sari na gumi pa asemu,* ²⁸ meke lopu kubekubere ia sa tinimu babe magumagua pude vata dogoro nia sa tinalotanana sa tie pu matena, ura Arau se Zihova.

²⁹ Mu lopu vata evanae nia zelepade maqota goi sa tumu vineki. Be ta evana sapu gua asa si kote sinia na maqota meke na kinaleana pa vinahesi beku sa doduru popoa.* ³⁰ Kaqu kopu nia gamu sa rane Sabati, mamu pamana nia sa Qua Zelepade, vasina tavahehi si Rau, arau se Zihova.*

³¹ Mu lopu la tepa tinokae koari na tie vakuvakutaedi na tie matemateana. Be tavete gua asa si goi si kote na tie nerumu si goi. Ura Arau se Zihova sa mia Tamasa.*

---

* 19:26 Zen 9:4; Liv 7:26-27, 17:10-14; Diut 12:16,23, 15:23, 18:10 * 19:27
 Liv 2:5; Diut 14:1 * 19:29 Diut 23:17 * 19:30 Liv 26:2 * 19:31 Diut
 18:11; 1 Samuela 28:3; 2 Ban 23:4; Ais 8:19

³² Mu pamanani na va lavati sari na barogoso na kaleqe. Mu pamana Nau si Arau sa mua Tamasa; ura Arau se Zihova.

³³ Mu lopu nonovali sari na tie karovodi pu koadi pa mua popoa. ³⁴ Ba mu kopu guni mo na turanamu soti pa mua popoa pa Izireli. Mu tataru kekenono guni gua pu tataru pulenigo. Mu balabala ia sapu gamu ba gua tugo, na tie karovomia mo totošo koa pa Izipi si gamu. Ura Arau se Zihova sa mia Tamasa.*

³⁵ Mu lopu sekesekei pa pinadapada pa ginele, na minamata meke sinoku.* ³⁶ Kaqu gotogoto meke hinokara sari na mia pinadapada pa ginele, na minamata, na sinoku, meke na pada kolo. Ura Arau se Zihova sa mia Tamasa. ³⁷ Mamu va tabei gamu sari doduru Qua tinarae na zinama. Ura Arau se Zihova.”

20

Vina Kilasadi rina Hahanana Seke Tinarae

¹ Zama la koe Mosese se Zihova, ² “Mamu tozini sari na tinoni Izireli: be keke koa gamu babe keke tie karovona pu va malumu valani sari kaiqa nana koburu pude va vukivukihi lani koe tamasa Moleki pa vinalesina, si kaqu ta gona va mate patu koari doduru tinoni Izireli si asa. ³ Be keke tie si vala nia koe tamasa Moleki si keke koari nana koburu meke tava boni sa Qua Ipi Hope, meke lopu ta pamanae sa Pozaqu, si kaqu kanaia Rau si asa, meke kilu pania Rau koari na tie Izireli si asa. ⁴ Ba be sa butubutu lopu va matea si asa, ⁵ si Arau mo kote kanaia sa tie sana meke sa doduruna sa nana tatamana, meke arini tugo pu somana koasa, saripu lopu kalavarae koa Rau, meke vahesia tu rini se tamasa Moleki. Kaqu kilu pani Rau si arini koari na tie Izireli.

* 19:34 Ekd 22:21; Diut 24:17-18, 27:19
Izk 45:10

* 19:35 Diut 25:13-16; TTA 20:10;

⁶ Be keke tie si la tepa tinokae koari na tie pu tago potana kaleadi, pude tepani tinokae sari na tomate pu ele matedi gua. Asa tugo kaqu kanaia Rau, meke kote kilu pania Rau koari na tie Izireli si asa. ⁷ Mi koa madi, via, na toꞏoto si gamu doduru toso pa mia tinoa sina Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa. ⁸ Mi va tabei sari na Qua tinarae sina Arau tugo se Zihova si ele va madi gamu, va via gamu, meke va toꞏoto gamu si gamu.

⁹ Asa sapu zama ꞏoꞏovali sari na tiatamadia si kaqu tava mate tugo; sa minate asa si nana tugo telena.*

¹⁰ Be keke tie si baratia sa barikaleqe tanisa keke turaꞏana, sari karua, sa tie meke sa barikaleqe, si kaqu tava mate beto; meke sa minate si dia mo ri kara teledia.*

¹¹ Be keke tie si koa turaꞏia sa barikaleqe tanisa tamana, na lopu pamaꞏa nia sa sa tamana. Sari karua, sa tie meke sa barikaleqe, si kaqu tava mate beto. Sa minate asa si dia mo ri karua teledia.* ¹² Be keke tie si koa turaꞏia sa barikaleqe tanisa nana roroto, si kaqu tava mate beto sari karua, sina na kaleana hola sa tinavete asa, meke sa dia minate si dia soti mo teledia.*

¹³ Be karua tie si vari koa turaꞏi pa tinavete vinari riqihi, si kaleana hola sapu gua tavetia ri karua; sari karua si kaqu tava mate beto, meke sa minate asa si dia mo teledia.* ¹⁴ Be keke tie si haba varigarani si karua tamatina, sa tuna vineki meke sa tinana, sari ka ꞏeta si kaqu ta sulu va mate beto pa nika, sina kaleana hola gua sapu tavetia rini. Mamu lopu taveti sapu gua asa pude lopu ta evaꞏa pule sa sinea asa pa korapa mia gamu.*

¹⁵ Be keke tie si papa ia si keke kurukuru ꞏame, sa tie meke sa kurukuru ꞏame si kaqu

* 20:9 Ekd 21:17; Mt 15:4; Mk 7:10

* 20:10 Ekd 20:14; Liv 18:20; Diut 5:18

* 20:11 Liv 18:8; Diut 22:30, 27:20

* 20:12 Liv 18:15 * 20:13 Liv 18:22

* 20:14 Liv 18:17; Diut 27:23

tava mate beto.* ¹⁶ Be keke barikaleqe babe vineki si podekia pude papa ia si keke kurukuru si kaqu tava mate beto si arini. Sa minate asa si dia mo ri karua teledia.

¹⁷ Be haba ia keke tie sa vavenena soti babe sa tasina vinatakele, si kaqu tava kurekure pa kenudi ri na tinoni meke kaqu ta hitu palae koasa butubutu si arini. Na ele koa turaⁿia sa sa tasina ke garodi tugo pude kaqu tava kilasa beto sari kara.* ¹⁸ Be keke tie si koa turaⁿia si keke barikaleqe sapu kamo minoho tadi barikaleqe, sari karua arini si kaqu ta hitu vura beto koasa butubutu Izireli, sina va dogoro nia rini sa ehara.*

¹⁹ Mu lopu koa turaⁿia sa buhimu barikaleqe sina pude gua asa si va kurekurei goi sari na turaⁿamu soti, meke kaqu tava kilasa sisigiti beto si gamu kara.* ²⁰ Be keke tie si koa turaⁿia sa barikaleqe tanisa buhina si va kurekurea sa sa buhina. Sa tie meke sa barikaleqe si kaqu tava kilasa. Lopu kaqu vagi koburu sari karua. ²¹ Be keke tie si vagia sa sa barikaleqe tanisa tasina, si lopu kaqu vagi koburu sari karua osolae mate, sina na tinavete bonina sapu gua tavetia ri karua, meke va kurekurea sa sa tasina.”*

²² Zama se Zihova, “Mi kopuni na va tabei sari doduru Qua zinama na tinarae, pude lopu kaqu ta hitu taloa si gamu koasa popoa Kenani, vasina pu turaⁿa va kamoni gamu Rau. ²³ Mi lopu luli sari na hahanana tadi na tinoni pu koadi vasina pu kaqu hadu taloani Rau pude mi koa ia sa popoa. Etulu pani Rau si arini sina ele va bugoro sisigiti Au rini koari na dia tinavete kaleadi. ²⁴ Ba koa gamu si ele va tatara nia Rau sa popoa sana vasina sokua na pepeso masuruna, meke toqolo valeania na linetelete pude maqu ponini gamu. Arau se Zihova sa mia Tamasa sapu ele

* 20:15 Ekd 22:19; Liv 18:23; Diut 27:21

* 20:17 Liv 18:9; Diut 27:22

* 20:18 Liv 18:19 * 20:19 Liv 18:12-14

* 20:21 Liv 18:16

vizata vata kale gamu si gamu koari butubutu huporo. ²⁵ Ke kaqu vizavizata valeana si gamu koari na vinotikaedi rina kurukuru name na kurukuru tapuru bonidi na viadi. Mi lopu henai sari na kurukuru name na kurukuru tapuru saripu lopu viadi. Na ele tozi vurani Rau saripu bonidi si arini, meke be henai si kote boni si gamu. ²⁶ Kaqu koa na tie va madi mia, via, na tonoto si gamu, sina Arau se Zihova si madiqu, via, na tonoto tugo si Rau. Ele vizata vata kale gamu tu Rau koari kaiqa butubutu, pude taqarau mo telequ si gamu.

²⁷ Be keke tie babe barikaleqe sina tie vakuvakutae, na tie matemateana, meke tepatepa tinokae la koari na maqomaqodi ri pu ele matedi, si kaqu ta gona va mate patu, meke sa nana minate si nana telena soti.”

21

Na Tinoa Minadi Tadi na Hياما

¹ Zamaia e Zihova se Mosese, “Mu tozini sari na hياما, sari doduru tuna koreo Eroni: Pana mate si keke turanamu, loke tie koa gamu na hياما si kaqu ene tata koa keke tie matena babe va boni puleni gamu telemia.

² Be guana lopu na turanamu soti mo pa nana pinodo, na tinamu soti, tamamu, tumu koreo, tumu vineki, meke na tasimu koreo soti, ³ babe keke tasimu vineki vaqurana pu koa pa mua kinopu pu lopu ele varihabana, arini pu tata sisigiti koari na dia pinodo, si boka tiqui goi, pude boka va boni puleni gamu telemia koasa hahanana minate. ⁴ Ba lopu boka va boni puleni gamu koa rina tie matedi pu na turanamia pa vinarihaba.

⁵ Loke hياما si kaqu neri va pakaia sa batuna, babe neria sa hukihukiri gumina babe magu va bakoria tinina pude vata dogoro nia sa nana tinalotanana sa tie matena.*

---

* 21:5 Liv 19:27-28; Diut 14:1

⁶ Kaqu koa via na madi si asa pa dinono te Zihova, meke lopu kaqu va kaleania sa sa pozana sa Tamasa; kaqu koa madi na via si asa, sina va vukivukihi nia sa koe Zihova sari na vinariponi pa nika pude na ginani te Tamasa. ⁷ Sa hiama si lopu kaqu haba ia si keke maqota, babe sa tie ta lularana pa nana palabatu, sina kaqu koa via na madi koasa dia Tamasa si asa. ⁸ Kaqu dono gilania ri na tie sapu na tie madina sa hiama, sina va vukivukihi nia sa koa Rau Zihova, sa vinariponi ginani. Madiqu na viaqu si Arau, ke kaqu va madi na va via i tugo Rau sari na Qua tie. ⁹ Be ta evanae guana maqota sa tuna vineki sa hiama, si va kurekurea sa sa tamana; kaqu ta sulu va mate pa nika si asa.

¹⁰ Sa nati hiama kenukenu sapu ele ta vizatana koari na tasina meke ele ta zoropae oela vina madi sa batuna, meke va sagei sari na poko tana hiama si lopu kaqu besu nia sa sa tie matena babe rikati sa sari nana poko, ba kaqu suti sa sari na kaluna pude va dogoro nia sapu via si asa. ¹¹⁻¹² Be mate si keke tie gugua tugo na tamana babe na tinana soti, ba lopu kaqu nuquria sa sa vetu vasina pu koa sa tie matena, sina ele tava madina si asa koasa oela hopena te Tamasa. Lopu kaqu vura si asa koasa Ipi Hopena te Zihova pude va boni pule nia koasa hahanana minate. ¹³⁻¹⁴ Lopu kaqu haba ia sa sa vineki pu koa tura na tie, babe keke nabonaboko, babe keke barikaleqe ta lularana, babe keke maqota. Kaqu haba ia mo sa sa vineki sapu lopu hite koa tura na tie sapu mae guana koasa nana butubutu soti. ¹⁵ Pude lopu kaqu tava boni pa dinono te Zihova sari na tuna koari na tinavete kaleadi gugua arini. Ura Arau se Zihova sapu ele va madia si asa pude na nati hiama kenukenu.”

¹⁶ Zamaia e Zihova se Mosese, ¹⁷ “Mu tozi nia se Eroni, ‘Namu loke tie pa tutimu koari na sinage vugo na repere sapu koa ia binoni si kaqu paleke mae nia sa vinariponi

ginani koa Rau. ¹⁸ Namu loke tie sapu koa ia boni si kaqu somana pa tinavete hiama, be na tie behuna, na ike, na tie koele, ¹⁹ babe bakora limana babe nenena, ²⁰ babe na tie polosuri, na tie mamagoria, na tie kiqo matana, na minoho kaleana pa kapuna, babe na tie puzalana. ²¹ Namu loke tie pa tutina Eroni, sa hiama sapu koa ia na binoni si kaqu va vukivukihi mae nia koa Rau sa vinariponi ginani. ²² Sa tie gua asa si boka hena ia sa sa ginani sapu tava vukivukihi mae koa Rau, sari doduru ginani hopedi meke saripu hopedi hola pu va vukivukihi maeni rini, ²³ ba koa gua sapu koa ia na boni si asa, ke lopu kaqu tata mae koasa poko goba pa Lose Hopena si asa, babe tata la ia mo sa sa hope vina vukivukihi. Namu lopu kaqu va boni sa sari na tin^ona hire. Arau se Zihova sapu va madi gamu pude na hiama.”

²⁴ Ke tozini e Mosese sari na zinama arini koe Eroni, sari na tuna koreo, meke koari doduru tinoni pa popoa Izireli.

22

Sari na Vinariponi Hopedi

¹ Zama se Zihova koe Mosese, ² “Mu tozini sari Eroni meke sari na tuna koreo, ‘Kaqu va lavatia gamu sa Pozaqu Hopena. Kaqu pama^oni gamu sari na vinariponi hopedi pu va madini rina tinoni Izireli koa Rau. Ura Arau se Zihova. ³ Be keke tie koasa tutimu goi vugo na repere sapu bonina pa din^oo te Zihova si ene tata maei sari na vinariponi na vina vukivukihi pu va madini ri na tinoni Izireli koa Rau, sa tie sana si mani lopu somana pule pa tinavete hiama pa kenuqu Rau, sina Arau se Zihova.

⁴ Be keke tie koasa tutina Eroni pu koa ia na minoho kaleana pa kapuna, babe muzi laguna si lopu boka henai sari na vinariponi hopedi, osolae via si asa meke ta sala^ona koasa nana minoho. Sa hiama si boka tava boni be tiqua

sa si keke tinitona sapu tiqua na tinitona bonina, be na tini matena, babe sa tie lulua haruna, ⁵ babe tiqua sa si keke votiki tinitona bonina babe keke kurukuru bonina, babe keke tie sapu bonina. ⁶⁻⁷ Sa hiama sapu va bonibonie si kaqu boni hola nana tugo, osolae kamo toতোসো lodu sa rimata. Lopu boka henai sa sari na ginani hopedi osolae lodu sa rimata meke huhuve si asa, beto asa si kaqu tiqe henai sa sari na vinariponi ginani madidi. ⁸ Lopu kaqu hena ia sa sa masana sa kurukuru sapu mate hoboro, babe sapu tava mate koa ri na kurukuru pinomodi. Ura kote tava boni si asa koarini. Arau se Zihova.

⁹ Gua asa ke kaqu kopuni ri na hiama sari na tinarae saripu ponini Rau koa rini, pude lopu kaqu tava kilasa si arini koa rina dia sinea meke mate, sipu va kari rini sari na tinarae madidi. Ura Arau se Zihova pu va madidi rini.

¹⁰ Sa tie sapu podo vura maena mo pa korapana sa tatamana hiama si boka henai sari na vinariponi ginani hopedi; loke tie pule si kaqu henai si arini. Namu loke tie enene pu somana koa koasa hiama babe na tie ta tabaradi koasa hiama si kaqu somana henai si arini. ¹¹ Ba sari na pinausu mo tanisa hiama pu holuni sa koasa nana poata soti babe podona pa nana vetu si boka hena ia sa ginani sapu vagia sa hiama. ¹² Sa tuna vineki sa hiama sapu haba ia si keke tie, sapu lopu na hiama si lopu kaqu henai sa sari na vinariponi ginani hopedi. ¹³ Ba be naboko sa barikaleqe sana, babe sa barikaleqe ta lularana sapu loke tuna, meke pule la koa pule pa vetu tanisa tamana telena eke, si boka hena ia sa sa ginani tanisa tamana sapu sa hiama sapu ta vagi koari na vinariponi ginani hopedi tadi na tie.

¹⁴ Be keke votiki tie pu lopu koa koasa tatamana si lopu va nonoga ia meke hena hola ia sa si keke koa ri na ginani hopedi sapu ta poni koari na hiama, si kaqu hobe pulea sa sa doduruna sa laena meke tomo la nia koa sa si ka

hiokona puta paseniti padana meke vala nia koasa hiamā. ¹⁵ Ke sari na ginani hopedi saripu valani ri na tinoni Izireli koe Zihova si lopu kaqu sasuru nia ri na hiamā, ¹⁶ meke va malumu lani koari na tie pu lopu na hiamā pude hena hobori, na kote va sea meke tava kilasa sa tie gua asa. Ura Arau se Zihova sapu va madidi si arini.”

Sari na Vinariponi na Vina Vukivukihi saripu Qetu ni e Zihova

¹⁷ Zama se Zihova koe Mosese, ¹⁸ “Mu la, mamu tozi sari na tinarae hire koe Eroni, koari na tuna koreo meke koari doduru tinoni Izireli: ‘Be keke tie pa butubutu Izireli, babe keke tie karovona sapu koa pa Izireli, si hiva ponā si keke vinariponi vina vukivukihi va uququ pude va gorevura ia gua sapu va tatara nia sa babe na dia vinariponi pa nana hiniva soti koe Zihova, ¹⁹ si kaqu na kokoreo sa kurukuru asa, meke loke ari kisakisana pa tinina. Be lopu gua asa Arau Zihova si lopu kaqu qetu nia. ²⁰ Be keke tie si ponā si keke kurukuru kaleana si lopu kaqu ta qetue koe Zihova si asa.* ²¹ Be keke tie si ponā sa nana vina vukivukihi binaere koe Zihova, pudena vina gorevurana sa nana vina tatara, babe sa nana vina vukivukihi pa nana hiniva soti, ba sa kurukuru si kaqu toa va leanana, loke ari kisakisana pude boka ta qetue koe Zihova si asa. ²² Mi lopu ponā koe Zihova si keke kurukuru sapu behuna, babe moku nenena, na bakorana, tubutubuna, babe votiki minoho pa kapuna. Namu lopu kaqu ponā nia gamu si keke vinariponi ginani gua arini koasa hope pude te Zihova. ²³ Boka ponā pa mua hiniva soti si keke bulumakao, babe keke sipi sapu lopu noma vari *noŋoi* tinina, ba lopu kaqu ta qetue tugo, pude na vina gorevurana mo sa vina tatara si asa. ²⁴ Mu lopu ponā koe Zihova si keke kurukuru sapu ele ta puzalana,

---

* 22:20 Diut 17:1

bakorana, munalana, babe pono sa kikikolona. Na lopu tava malumuna pa mua popoa soti si asa.

²⁵ Mu lopu vari poni nia si keke kurukuru koe Zihova pude na vinariponi ginani, sapu ta poni mae guana koasa tie karovona pa votiki popoa. Sari na kurukuru gua arini si ele boni, loke laedi meke lopu kaqu ta qetue si arini koe Zihova.

²⁶⁻²⁷ Pana podo si keke tuna bulumakao babe keke lami babe keke tuna qoti si kaqu koa hola koasa tinana si asa koari ka zuapa rane. Ba pa mudina asa, podalae koasa rane vina vesu meke hola la si kote boka tava ego si asa pude poni la nia koe Zihova sa vinariponi ginani asa. ²⁸ Mu lopu va matea si keke bulumakao meke sa tuna, babe keke sipi meke na tuna pa keke rane mo. ²⁹ Pana va vukivukihi nia goi sa vina vukivukihi pude zama valeana koe Zihova, si mamu luli sari na tinarae pude boka ta qetue si asa koe Zihova; ³⁰ mamu hena betoa koasa rane tugo asa, osolae lopu ele kamoā munumunu.”

³¹ Zama se Zihova, “Mu va tabei sari na Qua tinarae; ura Arau se Zihova. ³² Mu pamaña nia sa Pozaqu hopena; kaqu gilania ri doduru tinoni Izireli sapu Arau si kaqu tava hope. Ura Arau se Zihova, meke Arau tugo si va via i na va madi gamu si gamu; ³³ meke turaña vurani gamu si gamu pa popoa Izipi pude ta evañae na mia Tamasa. Ura Arau tugo se Zihova.”

23

Sari na Rane Vinahesi

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, ² “Mamu zama guahe koari tinoni Izireli: ‘Hire sari na inevaña saripu ele vizati Rau. Arini sari na inevaña te Zihova saripu kaqu tozi vurani goi koari na tinoni Izireli pude na rane vinarigara hopedi.

Sa Rane Sabati

³ Koari ka onomo rane si kaqu taveti gamu sari na mia tinavete, ba koasa rane vina zuapa, sapu sa rane Sabati, si na rane magogoso. Kaqu loke tinavete koasa rane sana, ba kaqu varigara mo pa vinahesi si gamu. Be pavei vasina koa gamu ba sa Rane Sabati si te Zihova.*

Sa Inevana Pasova meke sa Inevana Bereti Loke Isitina (Ninaedi rina Tinoni 28:16-25)

⁴ Mu zama vurani koari na totošo ta vizatadi sari na inevana hire koari na tinoni pa popoa Izireli. ⁵ Sa Inevana Pasova te Zihova si ta tavete pa rane vina manege made koasa sidara kekenu, podalae pa totošo lodu sa rimata,* ⁶ meke koasa rane vina manege lima si podalae sa Inevana Bereti Loke Isitina^d. Koari ka zuapa rane dodurudi si lopu kaqu hena ia gamu si keke bereti sapu ta tavetae isiti. ⁷ Koasa rane kekenu koari na rane hire si kaqu varigara pa vinahesi si gamu meke lopu kaqu taveti gamu sari na mia tinavete soti. ⁸ Mi valani sari gemi ginani na mia vina vukivukihi koe Zihova koari ka zuapa rane. Meke koasa rane vina zuapa si kaqu varigara pule pa mia vinahesi si gamu, ba lopu kaqu tavetia gamu si keke tinavete soti.*

Sari na Vua Kenudi

⁹⁻¹⁰ Pana mae kamoā gamu sa popoa sapu ponini gamu e Zihova, meke paketi gamu sari na mia vuvua, si mamu paleke la nia koasa hiama sa iqoso huiti kekenu pa mua vinagi. ¹¹ Kaqu paleke la nia sa hiama sa iqoso kekenu meke ovulu sage nia sa pa kenuna e Zihova, meke kote qetu nia Sa sa mua vinariponi. Kaqu vekoa sa hiama si asa koa sa rane pa mudina sa Rane Sabati. ¹² Koasa ranena

---

* 23:3 Ekd 20:8-10, 23:12, 31:15, 35:2; Diut 5:12-14   * 23:5 Ekd 12:1-13;
Diut 16:1-2   * 23:8 Ekd 12:14-20, 23:15, 34:18; Diut 16:3-8

asa sapu veko goi sa mua vinariponi si kaqu va vukivukihi nia goi si keke tuna sipi kokoreo keke vuahenina sapu loke ari kisakisana. ¹³ Kaqu veko tura^{nae} nia tugo goi si karua kilo mamata palava sapu ta henie oela olive, pude na vinariponi si asa. Meke sa huma^{na} lea tanisa vinariponi asa si variva qetu koe Zihova. Meke kaqu veko tura^{nae} nia tugo goi si keke vinariponi sapu keke lita vaeni. ¹⁴ Lopu kaqu hena ia gamu si keke vasi ginani koasa vinua kekenu, be ginani makatana, babe ta kinana pa nika, babe na ginani motuna, osolae vala nia goi sa vinariponi hie koe Tamasa. Sa tinarae hie si kaqu ta kopue koari doduru sinage na sage koari doduru toতোসো মাই হিরই.

Sa Ineva^{na} Pakepakete

(Ninaedi rina Tinoni 28:26-31)

¹⁵ Mu naei sari ka zuapa vuiki dodurudi podalae koasa rane pa mudina sa rane Sabati, sa rane kekenu pa vuiki sapu paleke la nia goi sa iqoso huiti kekenu pa mua vinagi pa inuma sapu vala nia goi koe Zihova.* ¹⁶ Koasa vina lima ^{na}vulu puta rane, sapu pa mudina sa Sabati vina zuapa si mamu vala nia koe Zihova si keke vinariponi huiti vaqurana pule koasa mua vinagi pa inuma. ¹⁷ Karua botubotu bereti si kaqu paleke lani ri na hopeke tatamana koe Zihova. Karua kilo mamata palava memehedi si kaqu ta tavete koa ri hopeke bereti sapu henia isiti, beto asa si kaqu ta vala koe Zihova pude na vinariponi tana vua kenuna sapu ta pakete pa inuma. ¹⁸ Kaqu ta veko tura^{nae} koari na bereti sari ka zuapa tuna sipi kokoreo, sapu hopeke keke vuahenidi meke loke ari kisakisadi, keke bulumakao kokoreo vaqurana meke karua sipi kokoreo. Kaqu na vina vukivukihi va uququ koe Zihova si arini, tura^{nae} koari na dia vinariponi huiti, na vinariponi kolo

* 23:15 Ekd 23:16, 34:22; Diut 16:9-12

vaeni. Sa vinariponi asa si kaqu tava uqu pa nika meke sa hinuma^{na} lea tanisa si kaqu ta qetue koe Zihova. ¹⁹Beto hoi si mamu va vukivukihi nia si keke qoti kokoreo pude na vina vukivukihi tana sinea, meke karua tuna sipi kokoreo sapu keke vuahenidi, pude na vina vukivukihi tana binaere koe Zihova. ²⁰Kaqu ovulu sage nia sa hiama sa bereti turanae koari karua sipi kokoreo pa kenuna Zihova, pude na vinariponi arilaedi koa Sa pude na ginani tadi na hiama. ²¹Koasa rane sana si lopu kaqu taveti gamu sari na mia tinavete soti, ba kaqu varigara meke vahesia gamu sa Tamasa. Sa tinarae hie si kaqu ta kopue koari na mia sinage na sage be pavei vasina koa si gamu doduru toতোসা মাই হিরি.

²² Pa toতোসা পেকেপেকে সি গামু কোরি না মিয়া ইনুমা, সি লোপু কাqu কতো বা কামো লা ই গামু সারি না হুইটি পা হুকিহুকিরিদি রিনা মিয়া ইনুমা, মেকে লোপু কাqu পূলে লা সি গামু মেকে সেকে বাগি সারি না বাতুদি সারি না হুইটি সারিপু কোা হোলাদি বাসিনা; মি বেকো হোলা ই সি অরিনি পূলে তাডি না টি হাবাহুয়ালাদি না টি কারোবুদি পূলে হেনাই. উরা অরু সে Zihova সা মিয়া টামাসা.” *

Sa Inevana tadi Buki
(*Ninaedi rina Tinoni 29:1-6*)

²³ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu zama guahe koari na tinoni pa Izireli, ²⁴ ‘Kaqu kopu nia gamu sa rane kekenu koasa sidara vina zuapa pude magogoso koasa ^{na}ti rane asa, meke kaqu mae varigara pa vinalesi si gamu, pana avosia gamu nodolo va gelenaedi sari na buki. ²⁵ Lopu kaqu taveti gamu sari na mia tinavete soti, ba kaqu va vukivukihi la koe Zihova si gamu.”

Sa Rane Tinaleosae tana Sinea
(*Ninaedi rina Tinoni 29:7-11*)

*

23:22 Liv 19:9-10; Diut 24:19-22

²⁶ Meke zama la koe Mosese se Zihova, * ²⁷ “Sa rane vina manege puta koasa sidara vina zuapa si na rane pude kaqu ta taleosae sari na sinea tadi na tinoni Izireli. Koasa rane asa si loke tie si kaqu hite hena ginani, ba kaqu varigara mo meke vahesia sa Tamasa meke va vukivukihi la koa Sa. ²⁸ Loke tie si kaqu tavetavete koasa rane sana, sina asa sa rane sapu tava vulasa na taleosae sari na sinea tadi na tinoni Izireli. ²⁹ Be hena ginani si keke tie koasa rane sana, si namu lopu kaqu tava mate palae koari na tie Izireli si asa. ³⁰ Meke be keke tie si tavetavete koasa rane sana, sa Tamasa telena si kaqu kilasa va matea si asa. ³¹ Sa tinarae hie si kaqu soto la gua tugo koari na mia sinage na sage, be pavei vasina koa rini. ³² Pa rane vina sia koasa sidara vina zuapa podalae toতোসো lodu rimata meke kamo lodu rimata pa rane vina manege puta si na rane magogoso sapu ta vizatana pude tava madi si gamu, meke koasa rane asa si lopu kaqu hena ia gamu si keketona.”

Sa Inevana Vina Balabaladi rina Dia Ipi pa Qega
(*Ninaedi rina Tinoni 29:12-40*)

³³ Meke zama la koe Mosese se Zihova, * ³⁴ “Mu zama guahe koari na tinoni pa Izireli: ‘Pa rane vina manege lima koasa sidara vina zuapa si kaqu podalae sa Inevana Vina Balabaladi rina Ipi pa Qega^d, meke ka zuapa rane si kaqu ta evana si asa. ³⁵ Koasa rane kekenu si kaqu varigara si gamu meke vahesia gamu sa Tamasa, meke lopu kaqu hite taveti gamu sari na mia tinavete soti. ³⁶ Koari hopeke rane koari ka zuapa rane si kaqu tura^{na} maeni gamu sari na mia vina vukivukihi na vinariponi ginani pude na mia vinariponi tana va uququ. Meke koasa rane vina vesu si mamu mae varigara pule pa vinahesi; mamu paleke maeni tugo sari na mia vinariponi ginani na vina vukivukihi pude tana va uququ.

* 23:26 Liv 16:29-34 * 23:33 Diut 16:13-15

³⁷ Arini sari na rane tava hope pude kopuni gamu pude va lavatia se Zihova koari na vinarigara vinalesi. Kaqu valani sari na vinariponi na vina vukivukihi va uququ pa hope, na vinariponi huiti, na kolo vaeni pa hopeke rane. ³⁸ Kaqu kopuni gamu sari na ineva^{na} arini pa dia toso meke gua tugo sari na rane Sabati te Zihova meke kaqu valani tugo sari na mia vinariponi saripu ele va tatarani gamu meke gua tugo sari doduru mia vinariponi saripu valani gamu pa mia hiniva soti koe Zihova.

³⁹ Pana beto sa pinakepakete koari na mia inuma, si mi kopu nia sa Ineva^{na} Vina Balabaladi rina mia Ipi pa Qega koari ka zuapa rane, podalae pa rane vina manege lima koasa sidara vina zuapa. Meke sa rane kekenu meke sa rane vina vesu si kaqu na rane arilaedi pude magogoso si gamu. ⁴⁰ Meke koasa rane kekenu si kaqu henai gamu si kaiqa vua huda leadi saripu ele ta vizatadi koari na mia vuvua, meke vagi tugo kaiqa kava huda pamu na lela^{na} huda saripu koai na elelodi. Mamu tavetia sa ineva^{na} hope pude va lavatia se Zihova sa mia Tamasa. ⁴¹ Mi tavetia sa ineva^{na} asa pa ka zuapa rane hopeke vuaheni koasa sidara vina zuapa. Sa tinarae hie si kaqu ta kopue koari na mia sinage na sage doduru toso mae hiroi. ⁴² Meke sari doduru tinoni Izireli si kaqu koa koari na ipi ka zuapa rane, ⁴³ pude kaqu tumae nia ri na tumia koari na sinage mae hiroi sapu tavete guni he e Zihova sari na tinoni Izireli pude koa koari na ipi toso tura^{na} vurani Rau si arini pa popoa Izipi. Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa.”

⁴⁴ Koasa sira^{na} gua asa si poni nia Mosese koari na tinoni Izireli sa tinarae pude kaqu kopuni rini sari na ineva^{na} hope.

24

*Kinopudi ri na Zuke
(Ekisidasi 27:20-21)*

¹ Zama se Zihova koe Mosese, ² “Mu garuni sari na tinoni Izireli, pude paleke maeni sari na oela olive viadi, pude tadi na zuke pa korapa Ipi Hopena, pude lopu kaqu makudo huruṅu lamo sari na zuke. ³ Doduru boṅi si kaqu va katui Eroni si arini pude toa lamo pa kenuna e Zihova osolae kamoā munumunu. Sa tuturuana zuke si koa koasa lose hopena pa sadana sa poko goba pa vari korapana sa Lose Hopena meke sa Lose Hopena pa Hopena vasina koa sa Bokese Vinariva Egoi. Sa tinarae hie si kaqu ta kopue ninae rane ka rane. ⁴ Kaqu kopuni Eroni sari na zuke hire koari na dia tuturuana qolo, meke dogori sapu kaqu toa si arini doduru totoso pa kenuna e Zihova.

Sa Bereti sapu Ta Vala Koe Tamasa

⁵ Mu henai kaiqa palava memehedi, sapu ka manege rua kilo mamata padana, mamu kinai ka manege rua bereti.*
⁶ Vekoi pa karua tokele ka onomo pa hopeke tokele koasa tavolo qolo pa kenuna e Zihova. ⁷ Mamu vekoi kaiqa oto huda humanā lea pa batudi ri hopeke tokele, pude va uqua guana vina balabalana sa vinariponi la koe Zihova pude na hinobedi ri na bereti. ⁸ Koari doduru rane Sabati, sa bereti si kaqu ta veko pa kenuna e Zihova. Sa tinarae te Zihova hie koari na tinoni Izireli, si lopu kaqu makudo ninae rane ka rane. ⁹ Sa bereti hie si te Eroni meke sari na tuna koreo. Kaqu hena ia rini si asa pa vasina hopena, sina sa ginani hie si hopena hola sapu ta vala koe Zihova pude tadi na hiama.”*

Sa Vinakilasa tanisa Tie pu Zama Va Kaleania sa Pozana Zihova

---

* 24:5 Ekd 25:30   * 24:9 Mt 12:4; Mk 2:26; Lk 6:4

¹⁰⁻¹¹ Koanana si keke tie sapu na tie Izipi sa tamana, meke na barikaleqe Izireli sa tinana. Pozana sa tinana si e Selomiti, na tuna vineki e Dibiri si asa, sapu gore mae guana koasa butubutu te Dani. Sa koreo hie si varivaritokei koa keke tie pa korapana sa kinoa tie Izireli, meke koasa toতোso varitokei asa, si zama va kaleania sa sa pozana e Zihova, ke tura^{na} la nia rini si asa koe Mosese, ¹² pude va kopu nia tie, meke aqania sapu nasa si kaqu tozini e Zihova, pude tavete la nia koasa.

¹³ Zama la koe Mosese se Zihova, ¹⁴ “Mu tura^{na} vura nia sa tie sana pa sadana sa vasina koa tie. Sari doduru pu avosona sapu zama va kaleana si asa, si madi va opo nia limadia sa batuna, pude va sosodea sapu sea si asa. Beto asa, si kaqu gona va mate nia patu ri doduru tinoni pa butubutu si asa. ¹⁵ Beto asa si mamu tozini sari na tinoni Izireli, sapu be keke tie si zama va kaleania sa pozana e Zihova, si kaqu ta goregore nia sa, ¹⁶ meke tava mate nia tugo sa sa nana sinea. Be keke tie Izireli babe keke tie karovona sapu koa pa popoa Izireli sapu zama va kaleania sa pozana e Zihova, si kaqu ta gona va mate patu koari doduru butubutu tie pa Izireli.

¹⁷ Be va mate tie si keke tie si kaqu tava mate tugo si asa.

* ¹⁸ Be va matea keke tie sa kurukuru tanisa votiki tie, si kaqu hobe nia kurukuru tugo sa tie pu va matena si asa. Kote hobe nia tinoa sa tinoa.

¹⁹ Be keke tie seke va bakora ia si keke tie, be vegugua sa tinavete sapu tavete la nia sa tie koasa, si kaqu gua tugo asa si kaqu ta tavete la koasa pu sekana si asa. ²⁰ Be va mokua sa si keke susurina sa tie, si kaqu tava moku tugo si keke koari na susurina, be lobiti pania sa si keke kali matana sa tie, si keke koari karua matana si kaqu ta lobiti palae tugo; be keke tie tupa va pakoa livona si keke tie,

---

* ^{24:17} Ekd 21:12

keke koari na livona sa tie sana si kaqu ta tupa va pako tugo. Be veguguana sa tinasuna sapu vata eva^ñia sa tie koasa keke votiki tie, si kaqu ta tavete hobe pule la tugo koasa tie sana si asa.* ²¹ Be keke tie va matea si keke kurukuru tanisa keke votiki tie, si kaqu hobe nia kurukuru tugo sa tie sana si asa; ba be va matea sa tie si keke votiki tie, si kaqu tava mate sa tie pu va matena sa tie asa. ²² Sari na tinarae hire si tamugamu doduru tinoni Izireli meke sari na tie karovodi pu koa somanae koa gamu, sina Arau se Zihova sa Mia Tamasa.”*

²³ Sipu beto zamani e Mosese koari na tinoni Izireli saripu gua hire, si vagia ri na tinoni Izireli sa tie meke tura^ña vura nia pa sadana sa kinoa tie meke gona va mate nia patu rini. Tavetia ri na tie Izireli gua pu zamani e Zihova koe Mosese.

25

Vuaheni Vina Zuapa si Tava Magogoso sa Pepeso (Diutironomi 15:1-11)

¹ Zama la koe Mosese se Zihova pa toqere Saenai,*
² “Mu tozini sari na tinoni Izireli sari na tinarae hire: Pana nuquria gamu sa popoa sapu kaqu ponini gamu e Zihova, si lopu kaqu lelete si gamu koari doduru hopeke vina zuapa vuaheni. Kaqu tavete gua asa si gamu pude pama^ña nia se Zihova. ³ Koari ka onomo vuaheni si boka lelete na kopu totoko ni meke paketi gamu sari na vuadi ri na huda vaeni koari na mia inuma. ⁴ Ba koasa vuaheni vina zuapa si kaqu va magogoso valeania gamu sa pepeso. Na vuaheni tava madina koe Zihova meke lopu kaqu lelete babe kopu totokoni gamu sari na mia inuma. ⁵ Doduru ginani sapu toa teledia meke lopu ta letedi koasa

---

* 24:20 Ekd 21:23-25; Diut 19:21; Mt 5:38   * 24:22 Nab 15:16   * 25:1 Ekd 23:10-11

emata koana tamugamu si lopu tava malumu pude vagi gamu meke holuholuni. Meke lopu tava malumu tugo si gamu pude paketi sari na vuadi sari na qurepi pa inuma, babe la pa mia inuma pude kopu totoko ni vasina meke holuholuni. Sina kaqu tavamadi sa pepeso asa pa keke vuaheni pude na vina balabalaqu Rau, ⁶ Be guana lopu tavete inuma si gamu koasa vuaheni asa, ba sa pepeso si kote ponini gamu ginani si gamu doduru pa Izireli. Sari na ginani sapu toqolo teledia, si arini si tamugamu, meke tadi na pinausu, na tie tavetavete, meke tadi na tie karovodi mae sapu koa tura^{nae} koa gamu. ⁷ Sari na kurukuru ta pausudi meke sari na kurukuru pinomodi pu koa koari na mia inuma, ba kaqu henai mo gua sapu ta vagi koasa vuaheni asa.

Sa Vuaheni Ziubili^d

⁸ Be ka zuapa totosoa ka zuapa si varigarani gita koari ka zuapa vuaheni, si ka made ^{na}avulu sia vuaheni si vura mae. ⁹Ego, koasa Rane Tinaleosae tana Sinea si kaqu ta ivu sa buki pa doduruna sa popoa pa rane vina manege puta koasa sidara vina zuapa. ¹⁰ Sa vuaheni vina lima ^{na}avulu puta si kaqu vata eva^{nae} nia na vuaheni arilaena gamu si asa. Kaqu urahae nia gamu sa tinarupaha koari doduru popoa Izireli pu koai ri na tinoni. Koasa vuaheni asa, sari doduru pepeso saripu ele ta holuholue si kaqu tava pule koari pu tagodi si arini pa pinodalaena, meke sarini pu ele ta holuholue guana pinausu si kaqu tava pule koari na dia butubutu na tatamana soti. ¹¹ Sa vuaheni vina lima ^{na}avulu puta si kaqu na vuaheni ziubili. Lopu kaqu lelete si gamu koa rina inuma vaquradi, babe pakepakete pa doduruna sa inuma. Meke lopu kaqu pakepakete si gamu pa doduruna sa inuma vaeni. Meke lopu kaqu ta koto sari na lela^{na}adi. Boka vagi tugo gamu sa ginani sapu toqolo haborodi. ¹² Kaqu va madia gamu sa doduruna sa vuaheni

meke kaqu henai mo gamu gua saripu ele toa koari na mia inuma.

¹³ Koasa vuaheni asa sari doduru pepeso pu ele ta holuholue, si kaqu tava pule la koasa pu tagona pa pinodalaena. ¹⁴ Ke pana vari holuholue ni gamu na tie Izireli pa varikorapa mia sari na mia pepeso, si mi lopu sekesekei.

¹⁵ Kaqu ta pada sa hinolu pepeso koari na vuahenina sapu boka ta vagi sa vuadi pa pepeso, sipu lopu ele tava pule sa tinago koasa butubutu tagona pa pinodalaena. ¹⁶ Be guana soku vuaheni sipu lopu ele kamo sa ziubili meke boka vagi va soku vua, sa padana sa hinolu si kote sage tugo; ba be sari na vuaheni si lopu soku pude vagi sa vuadi si kote ka visavisa mo, sa padana sa hinolu, sina kote hitekena tugo vinagidi sari na vuadi. Sina gua sapu ele ta holu si koa gua mo koasa sinokuna sa vuadi sapu ta vagi koasa pepeso. ¹⁷ Mu lopu sekesekei nia goi sa tie Izireli turaꞆamu, ba mu va tabea se Zihova sa mua Tamasa.

Sa Tinasuna koasa Vuaheni Vina Zuapa

¹⁸ Mu va tabei sari doduru tinarae na ginarunu te Zihova, pude boka tava sare sa mua tinoa pa pepeso.

¹⁹ Kaqu koa ia na vuana sa pepeso, meke lopu kaqu qagania goi si keketona pude gania meke kaqu koa learane sa mua tinoa.

²⁰ Ba be koadia si kaiqa tie sapu kote nanasa gua hie: ‘Na sa si kote hena ia gita pa korapana sa vuaheni vina zuapa, pana loke linetelete na pinakepakete si ta evana koasa vuaheni asa?’ ²¹ Kaqu mana nia e Zihova sa pepeso koasa vina onomo vuaheni, pude lopu kaqu qagani gita na ginani koari ka neta vuaheni. ²² Pana lelete pule si gamu koasa vuaheni vina vesu, si kote boka henai mo gamu sari na vua kenudi ta vagi pa vuaheni vina onomo, osolae kamo sa vuaheni vina sia, sipu komiha mae sari na linetelete vaqura.

Sa Vina Pulena sa Tinago koasa Butubutu pu Tagona pa Pinodalaena

²³ Gamu si lopu kaqu holuholu taloani sari na pepeso, sina lopu tamugamu sa pepeso asa, ba Nana tu e Tamasa; gamu si guana tie karovo mia mo, pu tava malumu mia mo pude tavetavete nia meke koa paki mo koa Rau.

²⁴ Pa doduru ia ka ia koasa pepeso pana ta holu si keke vasi pepeso, si kaqu tava malumu sa tie pu tagona pa pinodalaena sa pepeso pude ta holu vagi pule sipu lopu ele mae sari votiki tie pude holua. ²⁵ Be malana sa tasimu meke holuholu nia sa sa kukuruna sa pepeso sapu tagoa sa, si kaqu mae sa turanana soti meke holu vagi pulea sa pepeso sana sapu holuholu nia sa tasina. ²⁶ Be keke tie si loke turanana pude holu vagi pulea sa pepeso asa, ba mumudi si bokaboka si asa, si mani holu vagi pulea mo telena. ²⁷ Koasa ginugua asa, si kaqu nae varigara ni sa sari na sinokudi rina vuaheni koa holadi, podalae sipu ta holuholue koa sa tie sa nana tinago meke kamo pa vuaheni ziubili, meke kaqu va pulea sa padana sa poata meke tabaria tugo sa holana meke kaqu tiqe vagi pulea sa sa nana tinago. ²⁸ Ba be lopu pada sa nana poata pude holu pule nia sa pepeso, si korapa koa hola nana mo sa pepeso pa kinopu tanisa tie pu holuna si asa, osolae kamo pule si keke vuaheni ziubili koasa vuaheni asa si kaqu tiqe tava pule la koasa pu tagona pa pinodalaena si asa.

²⁹ Be keke tie si holuholu nia, si keke vetu kinoa pa korapana sa bara vasileana nomana, si boka holu vagi pulea sa si asa pa korapana sa vuaheni podalae koasa toতোso sapu holua sa. ³⁰ Ba be lopu holu vagi pulea sa si asa koasa vuaheni kekenu, si siana nia sa sa toতোso pude holu pule nia, ke sa vetu si ta evanae na nana tinago soti sa tie pu holuna meke sari na tutina. Namu lopu kaqu tava pule si asa koasa vuaheni ziubili. ³¹ Ba sari na vetu

pu lopu koa pa korapa bara vasileana nomana, si kaqu ta holuholue pule pa sirana gua pu taveti gami koari na inuma. Sa tie pu tagona pa pinodalaena si boka holu vagi puleni si arini, meke kaqu boka tava pule si arini pa korapana sa vuaheni ziubili. ³² Ba sari na tie pa butubutu te Livae si boka holu vagi pulei sari na dia vetu koari na vasileana tadirini doduru toto. ³³ Be keke vetu koari na vasileana lavata hire si ta holuholue koa keke tie pa butubutu te Livae, meke lopu ta holu vagi pule si asa, si kaqu tava pule si asa koasa vuaheni ziubili, sina sari na vetu pu tago soti ri na tie pa butubutu te Livae saripu koa koari pa vasileana lavata tadi na tinoni Izireli, si na dia soti rini ninae rane. ³⁴ Ba sari na vasidi duduli tadi na rovana kurukuru name, saripu koa vari likohae koari na vasileana lavata tadi na tinoni pa butubutu te Livae, si namu lopu kaqu ta holuholue. Na dia tinago ninae rane si arini.

Sari na Tinarae La koari na Tie Malaña

³⁵ Be keke tie Izireli turanamia sina tie malaña meke koa tata koa gamu, meke lopu boka toka pule nia si asa; ego mamu toka nia gamu si asa. Kekenono gua tugo sapu hoke toka nia gamu si keke tie karovona, pude lopu kaqu rizu taloa koa gamu si asa. ^{*} ³⁶ Mu lopu tepa tomo nia goi kaiqa toña koasa lipulipu sapu vala nia goi koasa tie malaña, ba mu va tabea sa Tamasa, mamu qetu nia mo sa tie Izireli turanamu hie pude koa valeana tata koa goi. ³⁷ Mu lopu tepa nia poata pude tomoa sa poata sapu poni nia goi koasa, meke lopu tomo nia poata koasa ginani sapu poni nia gamu koasa. ^{*} ³⁸ Hie sa tinarae te Zihova sa mia Tamasa. Arau mo sapu turaña vurani gamu pa popoa Izipi meke ponini gamu sa popoa pa Kenani. Arau tugo sa mia Tamasa.

---

* 25:35 Diut 15:7-8   * 25:37 Ekd 22:25; Diut 23:19-20

Tina Rupaha pa Tinoa Pinausu

³⁹ Be keke tie Izireli tura^{na}amu sapu koa tata koa goi, si mala^{na} hola meke holuholu pule nia si asa koa goi, pude na pinausu tamugoi, mu lopu va tavetavete guni nia goi na pinausu si asa pu tavetavete ba loke tinabara.*

⁴⁰ Kaqu koa koa goi gua mo na tie tavetavete ta tabarana si asa pude toka nigo, osolae kamo pule si keke vuaheni ziubili. ⁴¹ Koasa totoso tugo asa, si kaqu taluarae koa goi si asa meke sari na nana koburu, meke pule la koasa nana tatamana soti, meke koasa pepeso tadi na tiatamana,

⁴² Sari na tinoni Izireli hire si na Qua pinausu; tura^{na} vurani Rau pa popoa Izipi; meke lopu kaqu ta holuholue pude na pinausu si arini. ⁴³ Mu lopu tole^{ne} gua ^{no}novali, ba mamu va tabea sa mua Tamasa. ⁴⁴ Be guana hivani gamu si kaiqa pinausu, si mamu holui si arini koasa votiki butubutu saripu koa pa vari likohae mia. ⁴⁵ Kote boka holui tugo gamu sari na koburu tadi na tie karovodi, saripu koa pa korapa mia popoa. Sari na koburu gua hire; saripu podo pa mia popoa, si boka gunini mo na mia tinago si arini, ⁴⁶ meke kaqu veko hola i gamu pude na tinago tadi na tumia koreo, pude kaqu nabuluni gamu rini ninae rane pa dia tinoa. Ba mi lopu tole^{ne} gua ^{no}novalia si keke tie Izireli tura^{na}amu.

⁴⁷ Be keke tie karovona sapu koa pa korapa mia popoa, si tagotagona, meke keke tie Izireli si malamala^{na}na, meke holuholu pule nia sa tie Izireli hie, koasa tie karovona, ba be pude vata eva^{nae} pule nia keke tie soti koasa tatamana tanisa tie karovona gua; ⁴⁸ pa mudina sipu holuholu pule nia si asa, si to^{no}to tugo si asa, pude boka holu vagi pule nia si asa. Keke koari na tasina, ⁴⁹ ba be buhina ba be tasina karokarovo, ba be kaiqa ri na tura^{na}na saripu tata sisigiti koasa, si boka holu vagi pule nia si asa; ba be asa telena si

⁴⁷ Be keke tie karovona sapu koa pa korapa mia popoa, si tagotagona, meke keke tie Izireli si malamala^{na}na, meke holuholu pule nia sa tie Izireli hie, koasa tie karovona, ba be pude vata eva^{nae} pule nia keke tie soti koasa tatamana tanisa tie karovona gua; ⁴⁸ pa mudina sipu holuholu pule nia si asa, si to^{no}to tugo si asa, pude boka holu vagi pule nia si asa. Keke koari na tasina, ⁴⁹ ba be buhina ba be tasina karokarovo, ba be kaiqa ri na tura^{na}na saripu tata sisigiti koasa, si boka holu vagi pule nia si asa; ba be asa telena si

* 25:39 Ekd 21:2-6; Diut 15:12-18

ari nana poata, si boka holua sa sa nana tinarupaha soti. ⁵⁰ Kaqu la vivinei va to_notia sa sa tie pu holuna si asa; meke kaqu naei rini sari na vuaheni, podalae koasa tooso sipu holuholu pule nia si asa, osolae kamo sa vuaheni tanisa ziubili, meke kaqu tiqe ta tabara sa hinoluna sa nana rinupaha koasa laena sa tinabara, sapu ele ta tabara nia sa tie tavetavete koari na vuaheni arini. ⁵¹⁻⁵² Kaqu va gore pania sa sa kukuruna sa poata tinabara, koasa padana sa sinoku vuaheni koa holadi. ⁵³ Sa tie karovo tagotagona si kaqu tavetavete guni nia sa tie pu holuholu pule nia si asa guana na tie tavetavete pu ta tabara hopeke tooso pa vuaheni. Mi lopu va malumia sa tie karovona sapu sa nana palabatu pude tolene gua _nonovalia si asa. ⁵⁴ Be lopu ta rupaha sa tie hie koa ke sira_na gua arini, ba kaqu ta rupaha si asa meke sari na tuna koasa vuaheni pule tanisa ziubili. ⁵⁵ Sari na tie Izireli si lopu kaqu koa pinausu ninae rane, sina na pinausu te Zihova sarini. Ele ta holu vagi vura pa popoa Izipi si arini, sina Arau si e Zihova sa dia Tamasa.”

26

Sari na Minana Tanisa Vinatabe (Diutironomi 7:12-24, 28:1-14)

¹ Zama se Zihova, “Mu lopu tavete beku, babe va turui sari na vina tigo_no, dedegere patu, babe sari na patu ta peqopeqo kinehadi pude tana vahesihesi, sina Arau se Zihova sa mia Tamasa.* ² Mi kopuni sari na rane sabati, mi pama_na nia sa Qua vasina hopena, vasina tavahesi si Arau, ura Arau se Zihova.

³ Be luli gamu sari na Qua tinarae meke va tabei gamu sari na Qua ginarunu,* ⁴ si kaqu garunu atunia Rau koa gamu sa ruku pa tooso garona, pude kaqu toa valeana pa

* 26:1 Ekd 20:4; Liv 19:4; Diut 5:8, 16:21-22, 27:1
28:1-14

* 26:3 Diut 11:13-15,

pepeso sari na linetelete, meke sari na linetelete huda si kaqu vua katakata. ⁵ Kote pakepakete va sokusoku ginani si gamu. Sipu lopu ele hokoto sa tinavete paqaha pania sa kapuna sa kiko huiti, si kamo mo sa pinakepakete tanisa vua qurepi. Meke sipu lopu ele makudo sa pinakepakete tana vua qurepi, si kamo mo sa toতো lelete pule, ke kote dena valeana si gamu doduru toতো, meke sa mia tinoa si kote ta kopue va leana pa mia popoa.

⁶ Kaqu vatu nia Rau sa binule pa mia popoa, meke toতো puta gamu pana boni, lopu kaqu matagutu nia gamu si keke tie. Kaqu hadu va seui Rau sari na kurukuru variva mate pa mia popoa, meke namu loke vinaripera nomana si kaqu raza mae koa gamu. ⁷ Kaqu va kilasi gamu sari na mia kana; meke kaqu va matei gamu si arini. ⁸ Ari ka lima mo koa gamu, si boka va kilasi si keke gogoto tie; meke ari ka keke gogoto mo koa gamu, si boka va kilasi sari ka manege puta tina tie. ⁹ Kaqu manani gamu Rau si gamu, meke kaqu va sokui Rau sari na tumia. Kaqu kopu nia Rau sa nada vinariva egoi sapu tavetia Rau koa gamu. ¹⁰ Kaqu omunu turaña gamu na pinakepakete, meke lopu kaqu boka tava beto pa keke vuaheni osolae kaqu ta okipalae sari na pinakepakete koadi pude poni lolomo sari na pinakepakete vaqura. ¹¹ Kaqu koa turaña gamu Rau koasa Qua Ipi Hopena, meke namu lopu hite kaqu etulu pani gamu Rau. ¹² Kaqu koa turaña gamu Rau; Arau si kaqu na mia Tamasa, meke gamu si kaqu na Qua tinoni.* ¹³ Arau Zihova sina na mia Tamasa, pu turaña vurani gamu pa popoa Izipi, pude lopu kaqu na pinausu pule si gamu. Ele mokua Rau sa ninirañira sapu va opo gore gamu pa tinavete mamata, meke vata rupaha gamu Rau pude va turu toñoto gamu koasa mia inene.”

---

* 26:12 2 Kor 6:16

*Vina Kilasana sa Vina Karikari
(Diutironomi 28:15-68)*

¹⁴ Zama se Zihova, “Be koromia avosau gamu, meke lopu hiva luli gamu sari na Qua zinama, si kaqu va kilasa gamu Rau. ¹⁵ Be koromia avosi gamu sari na Qua tinarae meke sari na Qua zinama, meke sa nada vinariva egoi sapu tavetia Rau koa gamu, ¹⁶ si kaqu va kilasa gamu Rau, koari na tinasuna gua hire: kaqu va razani gamu tinarazuzu variva hodahodakana Rau si gamu, na minoho korokoro na nunuare, sapu boka va ridai sari na matamia meke va malohori sari na tinimia. Kaqu lete hobori mo gamu sari na mia linetelete, ba lopu kaqu leadi sina sari na mia kana pu kaqu va kilasa gamu, si kote gani si arini. ¹⁷ Kote tokani Rau sari na mia kana, pude kaqu tava kilasa si gamu, meke sari na mia kana, si kote koimatani gamu; meke kote matagutu tarazuzu va kaleana si gamu meke kote govete hoboro, pana loke tie hadu gamu.

¹⁸ Pana be hola sari doduru pu gua hire, meke be lopu avoso Au tugo gamu si Arau si kaqu ka zuapa totošo va noma hola la ia Rau sa mia vina kilasa. ¹⁹ Kaqu mokui Rau sari na ninira niradi ri na mia vinahesi pule, loke vasi ruku si kaqu hoqa mae, kaqu dada sari na mia popoa, meke kaqu ninira guana aeana sa pepeso. ²⁰ Sari doduru mia minabo pa tinavete si kote loke laedi, sina kote loke ari ginanidi sari na mia linetelete pa pepeso, sari na mia linetelete huda ba kote loke vuadi.

²¹ Be lopu makudo kana Au tugo gamu, meke koromia avoso au gamu, si kaqu va noma la ia Rau sa mia vina kilasa ka zuapa totošo pule. ²² Kaqu garunu atuni Rau koa gamu sari na kurukuru variva mate, meke kaqu va matei rini sari na tumia, meke sari na mia rovana kurukuru name; sari na mia sira na si kote ivulu beto, sina lopu soku sari na tie si koa hola.

²³ Be lopu va nonogai tugo gamu sari doduru vina kilasa gua hire, meke lopu avoso Au tugo gamu, meke koromia luli Au gamu, ²⁴ si ego, kaqu duta atu gamu Rau, meke va kilasa gamu ka zuapa totošo, ninira hola nia sapu pa kekenu. ²⁵ Kaqu turana atu nia Rau sa qeto minate, pude va kilasa gamu, ura na va karia gamu sa nada vinariva egoi; meke be la si gamu, meke la varigara koari na mia vasileana lavata, pude tava sare mia gua; ba kaqu garunu atuni gamu minoho loke sinalanadi Rau si gamu, meke kaqu valani gamu Rau koari na limadi ri na mia kana. ²⁶ Kaqu va gore hitekia Rau sa mia vinagi ginani, ke sari ka manege puta barikaleqe si kaqu motui mo rini pa keke motu sari doduru gedi ginani pu vagi rini. Pana variva hiani rini, meke hena betoi, si lopu kaqu dena si arini.

²⁷ Be loke totošo si boka avoso Au gamu, meke koromia luli Au, meke pa mudidi ri doduru pu gua arini, meke korapa lopu va avoso Au na koromia va tabe Au tugo gamu, ²⁸ si kaqu bugoro puleni gamu tugo Rau, meke sa Qua binugoro asa si kaqu ka zuapa totošo ka zuapa kaleana hola nia sa vina kilasa visoroi hire. ²⁹ Sa mia inovia si kaqu kaleana hola, meke kaqu henai gamu sari na tumia soti. ³⁰ Sari na mia vasidi va hesihesiana beku koari na toqere si kaqu huara pani Rau, meke kaqu huara ilasi tugo Rau sari na mia hope tana oto huda humana lea, meke kaqu oki varigara lani Rau koari na mia beku hoqadi sari na tinimia saripu mate pa Qua tinanaziri, ³¹ si kaqu ta huara inete va umumu sari na mia vasileana lavata meke sari na mia vasidi va hesihesiana beku meke lopu kaqu qetuni Rau sari na mia vina vukivukihi va uququ. ³² Kaqu huara va inete betoa Rau sa mia popoa meke sari na mia kana pu mae koa ia si kaqu hodahodaka nia sa tinahuara asa. ³³ Kaqu turana atunia Rau koa gamu sa vinaripera, meke kaqu ta raovo vagi pude la pa votiki popoa si gamu. Sa mia popoa

si kote ta inapaha beto, meke sari na mia vasileana lavata si kote ta veko palae pa tinahuara. ³⁴⁻³⁵ Meke kaqu qetu beto nia sa popoa pepeso sa minagogoso koari na vuaheni sapu koa ta raovo vagi si gamu koari na popoa tadi na mia kana. Kaqu vagia sa pepeso sa minagogoso sapu lopu kopu nia gamu totošo koa koasa pepeso asa.

³⁶ Gamu sapu koa pa tinaraovo si kaqu va matagutu na tarazuzu gamu Rau, meke sa ovaꞑana sa elelo sapu givusia si kaqu va govete gamu si gamu. Kaqu govete si gamu, gua tugo sapu ta hadu nono si gamu pa vinaripera meke kaqu hoꞑa hoboroni gamu, ba loke kana si hadu gamu. ³⁷ Kaqu vari duta pulei telemia pa mia ginovete totošo loke tie hadu gamu, meke lopu kaqu boka varipera la ia gamu si keke kana. ³⁸ Pa tinaraovo si kaqu mate gamu, meke kaqu ta pomunae si gamu koari na pepeso tadi na mia kana. ³⁹ Ka visavisa gamu saripu korapa toa pa popoa tadi na mia kana si kaqu koa hola pa mia minatagutu na tinalotaꞑa, koa gua koari na mia sinea meke sinea tadi na tiatamamia.

⁴⁰ Ba sari na tudia ri na tumia si kaqu helahelae ni sari na dia sinea, meke sari na sinea tadi na tiatamadia, sarini pu lopu kopuni sari na Qua zinama, meke kana Au meke va sea mae koa Rau, ⁴¹ meke va bugoro Au meke garunu lani Rau si arini pa tinaraovo pa popoa tadi na dia kana. Ba mumudi pana pulepaho meke va pepekae puleni sari na tudia rina tumia meke hokoto sa vina kilasadi rina dia sinea na vinagugue, ⁴² si kaqu balabala pulea Rau sa Qua vinariva egoi koe Zekopi meke koe Aisake meke Ebarahami, meke kaqu balabala pulea Rau sa Qua vina tatara pude ponia sa popoa koari na tutidia.* ⁴³ Ba kekenu, si kaqu luaria ri na tinoni pu koadi vasina koasa popoa, meke kaqu qetu nia sa pepeso sa nana minagogoso sipu ivulu si asa; meke kaqu tava hokoto sa vina kilasa tugo

---

* 26:42 Zen 17:7-8, 26:3-4, 28:13-14

tadirini koari na dia sinea, sina va kari rini sari na Qua tinarae na Qua zinama. ⁴⁴ Ba sipu korapa koa si arini koari na popoa tadi na dia kana si lopu kaqu luara pani betoni Rau si arini, babe va mate betoi; sina lopu kaqu veko pania Rau sa Qua vinariva egoi koa rini. Arau mo se Zihova sa dia Tamasa si kopu totoko ni sari na Qua zinama. ⁴⁵ Kaqu balabala pulea mo Rau sa Qua vinariva egoi sapu ele tavetia Rau koari na tiatamadia, sipu va dogoroni Rau koari doduru butubutu sa Qua niniranira totoso turana vurani Rau pa popoa Izipi pude arini sina Qua tinoni, meke Arau se Zihova sina dia Tamasa.”

⁴⁶ Arini sari doduru tinarae na zinama saripu tozi lani e Zihova koe Mosese pa toqere Saenai, pude tadi na tinoni Izireli.

27

Sari na Tinarae koasa Guguadi rina Vinariponi koe Zihova

¹ Zama la koe Mosese se Zihova, ² pude tozi lani koari na tinoni Izireli sari na tinarae hire: Pana tava madi la koe Zihova si keke tie pa zinama tokotokoro, sa tie si boka ta holu pule koe Zihova koari na padadi ri na poata hire. ³⁻⁷ Koasa padapadana sa siliva sapu tavetia sa hiama koasa padapadana hopena tadi na hiama, sa palabatu sapu ka hiokona puta meke kamo a onomo navulu puta vuahenina, si kaqu ka lima navulu puta poata siliva. Sa barikaleqe na vineki hola hiokona vuahenina si kaqu ka tolonnavulu poata siliva. Sa koreo vaqura podalae ka lima meke kamo a ka hiokona puta vuahenina, si kaqu ka hiokona puta poata siliva. Sa vineki vaqura si ka manege puta poata siliva. Sa koburu koreo sapu lopu ele ka lima vuahenina, si ka lima poata siliva hinoluna. Sa koburu vineki si ka neta poata siliva hinoluna. Sa barogoso hola nia onomo navulu vuahenina si manege lima poata siliva,

meke sa kaleqe sapu hola nia onomo navulu vuahenina si manege puta poata siliva.

⁸ Be keke tie malamalanana si lopu boka tabaria sa sa padana sa tie sapu tava madina pa zinama tokotokoro, si kaqu ta turana la koasa hiama sa tie madina, meke kaqu va gorea sa hiama sa padana sa hinoluna, padana gua sa binokaboka sapu boka tabaria sa si asa.

⁹ Be na kurukuru sapu garo pude na vina vukivukihi, si mani tokotokoro nia sa tie koe Zihova; tava madi tugo si asa, lopu boka holu pule nia koe Zihova. ¹⁰ Lopu kaqu hobe nia keke votiki kurukuru sa tie sa kurukuru madina. Be podeke evania sa sapu gua asa, si kaqu te Zihova beto mo sari karua kurukuru. ¹¹ Be keke tie pa nana zinama tokotokoro si vala nia sa si keke kurukuru lopu viana sapu lopu qetu nia sa Tamasa, pude va vukivukihi la nia koa Sa, si kaqu turana la nia sa pa kenuna sa hiama. ¹² Kaqu pada ia sa hiama sa hinoluna gua sapu padana sa laena sa kurukuru, meke asa tugo sa hinoluna. ¹³ Be hiva holu vagi pule nia sa tie sa kurukuru, si kaqu holu vagi pule nia sa si asa, koasa padana ta tozi koasa hiama meke tomo pule la nia pule ka hiokona puta paseniti.

¹⁴ Be keke tie koa gamu si hiva va madia koe Zihova sa nana vetu; kaqu tavete vura nia sa hiama sa hinoluna koasa padana sa laena sa vetu, meke asa tugo sa padana. ¹⁵ Be sa tie sapu va madi la nia koe Zihova sa vetu si hiva holu vagi pule nia sa si asa, si kaqu holua sa si asa koasa hinoluna, meke tomo la nia pule ka hiokona puta paseniti koasa hinoluna.

¹⁶ Be keke tie si hiva va madi la nia koe Zihova, sa kukuruna sa nana pepeso, sa hinoluna si kaqu ta pada koasa sinokudi ri na kiko linetelete, pu kaqu ta lete koasa pepeso. Sa hinoluna si kote padana ka manege puta poata siliva pa hopeke hiokona kilo kiko bale. ¹⁷ Be lopu

sana va madia sa sa pepeso pa mudina sa vuaheni ziubili, sa doduruna sa hinoluna sa pepeso si ta hivae. ¹⁸ Ba be va madia sa tie si asa hola kaiqa vuaheni mumudi, si kaqu tavete vura nia sa hiama sa laena sa hinoluna koari na vuaheni saripu koa hola osolae kamoia sa vuaheni ziubili meke kaqu tava gore sa hinoluna koasa ninaedi rina vuaheni meke kamoia sa vuaheni ziubili. ¹⁹ Be hiva holu vagi pule nia sa tie sa inuma sapu va madi la nia sa, si kaqu holua sa koasa hinoluna, meke tomo la nia pule ka hiokona puta paseniti koasa padana. ²⁰ Be vata holu nia sa sa inuma koa keke tie, ba kekenu si lopu holu vagi pule nia sa telena koe Zihova, si kote siana nia sa sa ninirañira, pude holu vagi pule nia si asa. ²¹ Koasa vuaheni ziubili pule sapu korapa mae hoi, si kaqu Nana soti e Zihova sa tinago asa, gua asa ke kaqu tadi na hiama si asa.

²² Be keke tie si va madi la nia koe Zihova, si keke inuma sapu ele holua sa, ²³ sa hiama si kaqu tavete vura nia sa laena padadi ri na vuaheni osolae kamoia sa vuaheni ziubili, meke kaqu tabaria sa tie sa hinoluna koasa rane tugo asa, meke sa poata si kaqu Nana e Zihova. ²⁴ Koasa vuaheni ziubili sa inuma si kaqu tava pule la koasa pu tagona pa pinodalaena babe pa tutina.

²⁵ Sari doduru laedi si kaqu ta tabara hinoludi koasa padapadana hopena tadi na hiama.

²⁶ Sa tuna kenuna sa kurukuru si ele Nana tu e Zihova; ke loke tie si kaqu va madi pule la nia koe Zihova, guana nana vinariponi pa nana hiniva soti. Be guana sa tuna kenuna sina tuna bulumakao babe na tuna sipi babe na tuna qoti si asa si ele nana tu e Zihova si asa, ²⁷ ba sa tuna kenuna sa kurukuru sapu lopu viana pa dinogodogorae te Zihova pude na vina vukivukihi, si boka ta holu vagi pule koasa laena meke tomo la nia ka hiokona puta paseniti koasa hinoluna. Be lopu ta holu vagi pule si asa, sari

na hiamā si boka holua koa keke tie koasa padana sa hinoluna.

²⁸ Loke tie si boka holuholu nia babe holu vagi pulea, sa vinariponi sapu ele ta poni meke tava madi koe Zihova, be na tie, babe na kurukuru, babe na pepeso. Nana mo e Zihova si asa ninae rane.* ²⁹ Sa tie sapu pada pude kaqu tava mate sina sekea sa sa tinarae te Zihova, sa nana tinoa si lopu kaqu tava malumu pude ta holu vagi pule, ba kaqu tava mate tugo si asa.

³⁰ Keke pa manege koari doduru vinagi pa pepeso be na huiti babe na vua huda si asa, si te Zihova si arini.*

³¹ Be keke tie si hiva holu vagi pulea si keke toŋa, kaqu holua sa sa padana sa hinolu meke tomo la nia ka hiokona puta paseniti si asa. ³² Keke koari doduru vina manege puta kurukuru, ta pausudi koa gamu si te Zihova. Pana ta nae sari na kurukuru, sari doduru vina manege puta si te Zihova. ³³ Lopu kaqu tavete valeania sa tie pu ari nana kurukuru, pude ta vizata si kaiqa kurukuru kaleadi, meke lopu boka hobei tugo sa sari keke pa manege. Ba be varihobei ni sa sari na kurukuru, kaqu te Zihova beto sari karua kurukuru meke lopu kaqu tava malumu pude ta holu vagi pule si arini koa Sa.

³⁴ Arini sari na tinarae saripu tozi lani e Zihova koe Mosese pa toqere Saenai, pude tadi na tinoni Izireli.

---

* 27:28 Nab 18:14   * 27:30 Nab 18:21; Diut 14:22-29

Buka Hope

The Holy Bible in the Roviana language of the Solomon Islands

Buk Baibel long langguis Roviana long Solomon Islands

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Roviana

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 24 Dec 2020 from source files dated 24 Dec 2020

2a5324ac-61e8-5e5b-b226-f3d15850d7c5